

МЕДИУМИТЕ ВО МАКЕДОНСКАТА ПОДЗАКОНСКА РЕГУЛАТИВА

Автори:

д-р Љубица Караманди
м-р Владимир Медарски
Јета Жута

Скопје, август 2013 година

СОДРЖИНА

СОДРЖИНА.....	3
ЛИСТА НА КРАТЕНКИ.....	5
ВОВЕД.....	6
МЕТОДОЛОГИЈА.....	7
АНАЛИЗА.....	9
I. Подзаконски акти донесени врз основа на ЗРД.....	9
i. Деловник за работа на Советот за радиодифузија на РМ.....	9
ii. Упатство за правото за кратко известување за настани за кои се стекнати ексклузивни права за емитување.....	10
iii. Одлука за одобрување на листа на настани од големо значење за Република Македонија.....	12
iv. Правилник за европски аудиовизуелни дела.....	13
v. Одлука за класификација на радио и телевизиските програми.....	14
vi. Правилник за форматите на радио и на телевизиските програмски сервиси..	15
vii. Правилник за примена на одредбите поврзани со заштата и негувањето на културниот идентитет.....	15
viii. Правилник за техничките и организациските мерки за обезбедување тајност и заштита на обработката на личните податоци во СРД.....	16
ix. Правилник за процедурите на финансиското и сметководственото работење на Советот за радиодифузија на РМ.....	18
x. Правилник за користење на средствата за репрезентација во Советот за радиодифузија на РМ.....	19
II. ПОСТАВЕНОСТА НА МЕДИУМИТЕ ВО ИЗБОРНИТЕ ПРОЦЕСИ.....	20
xi. Позицијата на Советот за радиодифузија.....	20
xii. Потреба за донесување на правилниците.....	22
xiii. Правилник за однесување на радиодифузерите во периодот пред започнување на изборната кампања.....	23
xiv. Правилник за рамноправен пристап во медиумското претставување за време на изборната кампања.....	27
III. ЗАШТИТА НА МЛАДАТА ПУБЛИКА.....	29
xv. Пракса во ЕУ.....	29
xvi. Медиумската заштита на децата во Република Македонија.....	34
xvii. Правилник за заштита на малолетната публика од програми што можат штетно да влијаат врз нејзиниот физички, психички и морален развој.....	35
IV. ЕЛЕКТРОНСКИТЕ КОМУНИКАЦИИ И МЕДИУМИТЕ.....	38
xviii. Правилник за содржината и формата на нотификацијата, потребната документација и потврда за регистрација.....	38

МЕДИУМИТЕ ВО МАКЕДОНСКАТА ПОДЗАКОНСКА РЕГУЛАТИВА

xix.	Правилник за видот и содржината на податоците кои операторите на јавни комуникациски мрежи и/или давателите на јавни комуникациски услуги се должни да ги објават во врска со општите услови за пристап и користење, цените и тарифите и параметрите за квалитет на јавните комуникациски услуги.....	39
xx.	Правилник за решавање на спорови пред АЕК.....	41
xxi.	Правилник за обезбедување на транспарентност во работењето на Агенцијата за електронски комуникации и за начинот на објавување на податоците поврзани со работењето на операторите на јавни комуникациски мрежи и даватели на јавни комуникациски услуги	42
БИБЛИОГРАФИЈА.....		44

ЛИСТА НА КРАТЕНКИ

АЕК	Агенција за електронски комуникации
ДИК	Државна изборна комисија
ЕУ	Европска унија
ЗАМП	Здружение за заштита на авторски музички права
ЗАПСП	Закон за заштита на авторското право и сродните права
ЗЕК	Закон за електронските комуникации
ЗРД	Закон за радиодифузната дејност
ЈП МРД	Јавно претпријатие Македонска радиодифузија
ММИ	Организација за колективно управување на правата на произведувачите на фонограми и уметниците музички изведувачи „ММИ“ Скопје
СРД	Совет за радиодифузија
МРТ	Јавно претпријатие Македонска радио-телевизија
Нацрт -Законот	Нацрт – Законот за медиуми и аудиовизуелни медиумски услуги
СРД	Совет за радиодифузија

ВОВЕД

Центарот за развој на медиуми во периодот од јануари до август 2013 година спроведе сеопфатна анализа на состојбата на медиумите во подзаконските акти, односно се изврши анализа на сите аспекти со кои се задира во позицијата и работењето на медиумите.

Целта на оваа анализа насловена како „Медиумите во македонската подзаконска регулатива“ е да се утврди како подзаконските акти го регулираат работењето на медиумите, односно да се идентификува начинот на кој овластените субјекти задираат во работата на медиумите и извршувањето на нивната општествена функција.

Анализата тргнува од проучување на усогласеноста на подзаконските акти со Уставот и законите. Меѓу другото, се утврдува и конзистентоста на подзаконските акти со меѓународните стандарди и потреби на општеството. Анализата ги лоцира позитивните, а особено негативните страни, односно празнини во подзаконската регулатива потребна за ефикасна имплементација на законодавството. Притоа, Анализата дава препораки за надминување на детектираните слабости, односно соодветна интервенција во законските и подзаконските акти, но и практиката на релевантните субјекти.

Анализата е финансиски поддржана од УСАИД како дел од проектот „Зајакнување на независните медиуми во Македонија.“

МЕТОДОЛОГИЈА

Анализата врши сеопфатно проучување на позицијата на медиумите во подзаконските акти на Република Македонија донесени од различни субјекти со што се влијае врз работата на медиумите. Или поточно, анализирани се бројни подзаконски акти донесени од страна на Советот за радиодифузија, Агенцијата за електронски комуникации, ЗАМП и ММИ. Подзаконските акти првично се анализирани од аспект на нивната конзистентност со Уставот и законите од кои произлегуваат, а потоа и со меѓународните стандарди, локалниот контекст и потребите на граѓаните.

Актите се анализирани од аспект на усогласеност со меѓународните инструменти кон кои пристапила Република Македонија, односно дали државата ги исполнува меѓународните стандарди. Воедно, се разгледуваат препораките на релевантните меѓународни тела, а и праксата во ЕУ и земјите членки.

Подзаконските акти кои се предмет на анализа се следните:

I. Правилници кои произлегуваат од Законот за радиодифузната дејност:

1. Деловник за работа на Советот за радиодифузија на РМ
2. Правилник за користење на средствата за репрезентација во Советот за радиодифузија на РМ
3. Правилник за заштита на малолетната публика од програми што можат штетно да влијаат врз нејзиниот физички, психички и морален развој
4. Коментар кон правилникот за заштита на малолетната публика од програми кои можат штетно да влијаат врз нејзиниот физички, психички и морален развој
5. Правилник за начинот на идентификација на спонзорите во радио и во тв-програмите
6. Правилник за процедурите на финансиското и сметководственото работење на Советот за радиодифузија на РМ
7. Правилник за техничките и организациските мерки за обезбедување тајност и заштита на обработката на личните податоци во Советот за радиодифузија на РМ
8. Упатство за правото на кратко известување за настани за кои се стекнати ексклузивни права за емитување
9. Правилник за форматите на радио и на телевизиските програмски сервиси
10. Правилник за примена на одредбите поврзани со заштитата и негувањето на културниот идентитет
11. Правилник за однесувањето на радиодифузерите во периодот пред започнување на изборната кампања
12. Правилник за користење телефонски услуги со посебна тарифа во програмите на радио и телевизиските програмски сервиси
13. Правилник за европски аудиовизуелни дела
14. Одлука за одобрување листа на настани од големо значење за Република Македонија

II. Подзаконски акти кои произлегуваат од **Изборниот законик**

1. Правилник за однесувањето на радиодифузерите во периодот пред изборната кампања
2. Правилник за рамноправен пристап во медиумското претставување за време на изборна кампања

III. Подзаконски акти кои произлегуваат од **Законот за електронските комуникации**:

1. Статут на Агенцијата за електронски комуникации,
2. Правилник за видот и содржината на податоците кои операторите на јавни комуникациски мрежи и/или давателите на јавни комуникациски услуги се должни да ги објават во врска со општите услови за пристап и користење, цените и тарифите и параметрите за квалитет на јавните комуникациски услуги и Правилникот за изменување и дополнување,
3. Правилник за содржината и формата на нотификацијата, потребната документација и потврдата за регистрација,
4. Правилник за обезбедување на транспарентност во работењето на Агенцијата за електронски комуникации и за начинот на објавување на податоците поврзани со работењето на операторите на јавни комуникациски мрежи и даватели на јавни комуникациски услуги,
5. Правилник за решавање на спорови

IV. Подзаконски акти кои произлегуваат од **Законот за авторското право и сродните права**

1. Статут на Организацијата за колективно управување на правата на произведувачи на фонограми и уметниците музички изведувачи „ММИ“ Скопје,
2. Статут на Здружението за заштита на авторски музички дела,
3. Правилник за надоместоците за користење на фонограми и изведби со Тарифа,
4. Правилник со тарифа за користење на авторски музички дела.

АНАЛИЗА

I. ПОДЗАКОНСКИ АКТИ ДОНЕСЕНИ ВРЗ ОСНОВА НА ЗРД

i. Деловник за работа на Советот за радиодифузија на РМ

Советот за радиодифузија го донесе својот Деловник за работа во 2006 година согласно членовите 34 и 37 од ЗРД. Истиот беше менуван на два наврати по што денес објавен е пречистен текст на Деловникот на веб-страницата на СРД.¹

Деловникот за работа на СРД содржи бројни одредби од ЗРД. Така, членовите 2, 4, 12, 24, 25, 26, 27, 28, 33, 35, 39, 41, 42, 45 од Деловникот ги повторуваат одредбите од членовите 21, 33, 30, 41, 43, 47, 58, 59, 60, 66, 67, 109, 13, 15, 38, 41, 37, 39, 33 од ЗРД.

Деловникот врши детално дополнување на законските одредби за јавното работење на СРД како свикување и одржување на седниците, водење на записник и прецизирање на актите кои ги носи регулаторното тело (глава II). Интерес повлекува членот 6 кој го регулира закажувањето на седниците на Советот. Имено, седниците се закажуваат најдоцна три дена пред денот на нивното одржување, а по исклучок и поради итност може да бидат закажани и во пократок рок. Со оглед дека има пракса итните седници да се закажуваат и во рок помал од 24 часа од одржувањето на седниците, а имајќи го предвид членот 33 став 3 од ЗРД кој предвидува обврска за СРД да ги објави предложените дневни редови на седниците, корисно би било да се прецизира тој пократок рок. На пример, истиот може да биде „не помалку од 36 часа“ со цел навремено информирање на јавноста за одржувањето на седниците и подготовка на членовите на СРД.

Интерес повлекува и членот 9 став 4 кој предвидува можност за ограничување на „времетраењето на излагањето и дискусиите по одделни материјали“.² Од аспект на ефикасно работење, разбирлива е можноста за ограничување на времетраењето на излагањето и дискусиите. Меѓутоа, во отсуство на прецизирање на какви материјали може да се направи истото, се покренува дилема дека во одделни случаи оваа можност може да биде негативно искористена. Корисно би било допрецизирање за какви материјали може да биде ограничено времетраењето на излагањето и дискусиите.

Членот 10 став 3 од Деловникот предвидува разгледување и усвојување на записникот на наредна седница. Тоа е добар пристап во работењето, меѓутоа праксата покажува дека истото во целост не се почитува.³

Во делот на актите кои ги носи СРД се предвидува дека со одлука Советот одлучува, меѓу другото, и „за дозволување дополнително време за платена политичка програма за време на изборната кампања“ (член 11 став 2 од Деловникот). Оваа одредба е согласно членот 95 од ЗРД,⁴ но во спротивност со Изборниот законик (член 75-а) кој не предвидува одлука

1 Деловник за работа на Советот за радиодифузија на РМ, достапно на: <http://srd.org.mk/images/stories/pod-zakonski-akti/Delovnik%20za%20robotata%20na%20Sovetot%20za%20radiodifuzija%20na%20RM.pdf>, пристапено февруари 2013 година

2 Членот 9 став 4 од Деловникот за работа на СРД предвидува: „Во текот на седницата, претседавачот може да го ограничи времетраењето на излагањето и дискусиите по одделни материјали кои се разгледуваат на седницата.“

3 На пример, на 34-тата седница оваа година беше разгледан и усвоен записникот од 29-тата и 30-тата седница.

4 Членот 95 од ЗРД предвидува: „За време на изборна кампања, со посебна одлука, Советот за радиодифузија може да дозволи најмногу 20% дополнително време за платена политичка програма во текот на денот, односно 20% или 12 минути дополнително време за емитување платена политичка програма на еден реален час.“

на СРД за дополнително рекламирање. Сепак, за ваквата конфликтна ситуација одговорноста на може да му се припише на СРД, туку на законодавецот кој го дозволил нормативниот судир на прописите и кој треба во идни измени на законите ова прашање да го разреши.

Во отсуство на законско утврдување на надлежностите на претседателот на СРД, Деловникот тоа го прави во членот 20. Притоа, интерес повлекуваат алинеите 11 и 12 кои предвидува дека претседателот на СРД одлучува за засновање и престанок на работниот однос врз основа на претходно донесена одлука на Советот, но и за остварување на другите права од работен однос. Се чини дека надлежноста на претседателот во однос на вработените е широко поставена, а притоа овластувањето е деловнички утврдено. Се препорачува преиспитување на истото во насока на поголема контрола на Советот.

Членот 32 од Деловникот, кој предвидува дека мониторинг на радиодифузерите може да се изврши и врз основа на претставки од граѓани е за поздравување. Меѓутоа, се поставува прашањето колку тоа се применува во пракса, а следствено на тоа и колку Советот за радиодифузија ги информира граѓаните за таквата можност. Затоа, предлагаме Советот за радиодифузија да ја промовира можноста граѓаните да поднесат претставки во врска со радио и телевизиските програми и програмските сервиси и на тој начин да ги информира граѓаните за таквата можност.

Во делот на промената на сопственичката структура на радиодифузерот, односно во член 37 став 2 од Деловникот за работењето на СРД треба да се додаде дека радиодифузерот е должен да поднесува барање до Советот „само во случај кога со промената на сопственичката структура радиодифузерот или со него поврзано лице стекнува удел, односно акции што во основната главнина на друг радиодифузер претставуваат повеќе од 10% од неговата основна главнина“. Од вака формулираната одредба во Деловникот, произлегува дека радиодифузерот е должен да поднесува барање до Советот за секоја промена на сопственоста, што е спротивно на член 17 став 2 од Законот за радиодифузна дејност па затоа, овој член треба да претрпи измени.

ПРЕПОРАКА:

Деловникот за работа на СРД може да се направи поконцизен со оглед дека нема потреба од големо повторување на членовите од ЗРД. Потребно е доусогласување со ЗРД и допрецизирање на одредени прашања. Секако, повеќе прашања отвораат дилеми за кои треба да се размисли со цел унапредување на ефикасноста на работењето на регулаторното тело.

ii. Упатство за правото за кратко известување за настани за кои се стекнати ексклузивни права за емитување

Советот за радиодифузија на ден 09.06.2006 година го има донесено Упатството за правото за кратко известување за настани⁵ за кои се стекнати ексклузивни права за емитување со цел да се овозможи остварување на правото за информирање на јавноста за сите значајни случувања и настани важни за јавноста за кои се стекнати ексклузивни права.

Во Упатството се уредуваат условите за остварување на правото на јавноста за информирање, подготвување и за емитување кратко известување од сите значајни случувања и на-

⁵ СРД, Упатство за правото на кратко известување за настани за кои се стекнати ексклузивни права за емитување, достапно на http://www.srd.org.mk/images/stories/Upatstvo_za_pravo_na_kratko_izvestuvanje.pdf, пристапено февруари 2013 година

стани важни за јавноста за кои се стекнати ексклузивни права, како и се дефинираат поимите: „Кратко известување“, „Значајни случувања“, „Примарен радиодифузер“, „Секундарен радиодифузер“ и „Ексклузивни права“.

Панатаму во Упатството се наведува дека секој радиодифузер има право под еднакви услови да обезбеди информации за настан важен за јавноста преку кратко известување и тоа преку пристап до местото на одржување на настанот или снимајќи го сигналот на примарниот радиодифузер, но во вториот случај секундарниот радиодифузер не смее да емитува пред примарниот радиодифузер (членови 7 и 10). Краткото известување може да се емитува само во информативни програми со редовен термин (вести и спортски вести) (член 9) и не треба да се користи повеќе од еднаш, освен ако има директна врска со друг настан (член 12). Исто така, не смее да се прави цела програма преку кратки известувања за поврзана серија на настани, краткото известување може да трае најмногу 90 секунди (член 7), а во одредени случаи и до 5 минути (член 160 од ЗРД).

ЗАКЛУЧОЦИ:

Упатството е во согласност со ЗРД (160 и 161), меѓутоа треба да се размисли овој документ СРД да го донесе во форма на правилник, а не како упатство, од причини што упатството нема обврзувачка правна сила за радиодифузерите. Исто така, рамката за ексклузивни права на упатството е премногу опширна за што нема потреба, па врз основа на тоа треба точно да се прецизираат настаните за кои може да се стекнат ексклузивни права за кратко известување.

Според стручните служби на СРД што го имаат изработено Упатството, со краткото известување не се кршат авторските права од причини што известувањето е предвидено само во информативните програми (вести и спортски вести) и со ограничено време на траење. Меѓутоа, според Законот за авторското право и сродните права (член 30 и 35) каде што се објаснети „јавното соопштување“ и „радиодифузното емитување“, со краткото известување се нарушуваат авторските права од страна на радиодифузерите кој го вршат краткото известување, освен примарниот радиодифузер кој ги има ексклузивните права за емитување.

ПРЕПОРАКА:

Поради потребата од поголема заштита на правата за информирање на јавноста за сите случувања од големи значења, ова упатство треба да се донесе во форма на правилник. Исто така, со цел да не се кршат авторските права, а сепак да се задржи правото на информирање на јавноста, потребно е да се изврши усогласување со Законот за авторско право и сродни права.

iii. Одлука за одобрување на листа на настани од големо значење за Република Македонија

Со Одлуката за одобрување на листа на настани од големо значење за РМ,⁶ од 07.04.2006 година, СРД ја одобрува листата на спортски и други настани од големо значење за населението на Република Македонија, како и ги предвидува условите кои треба да се исполнат за еден настан да се смета за настан од големо значење.

Во дадените услови се наведува и тоа да настанот се емитува на телевизиските програмски сервиси за кои не се наплаќа дополнителен надомест, освен радиодифузната такса, односно основната претплата за приклучок на јавна комуникациска мрежа и да има широка публика во РМ (точка 5)

Со овој услов се заштитуваат правата на јавноста за пристап до настаните од големо значење, а воедно се исклучува можноста некој радиодифузер, со добивањето на исклучиво право на емитување на настанот, да лиши значителен дел од населението од можноста да го следи настанот.

Понатаму во точка 5 од одлуката се наведени и други критериуми покрај горенаведениот и тоа:

-Радифузерот со својот сигнал да покрива најмалку 80% од населението на РМ,

-Програмскиот сервис да се емитува во некодирана форма и

Одлуката утврдува настаните од големо значење да се емитуваат на јазикот што го зборува мнозинството од населението во РМ (точка 5).

Предвидено е настаните да се емитуваат во живо и во целост, а во случај на поклопување на настаните или доколку настанот се емитува помеѓу 24 и 6 часот според официјалното време во РМ, квалификуваните радиодифузери сами ќе одлучат кој настан ќе го емитуваат во живо а кој одложено како снимка. Одложеното емитување на настанот не треба да преминува 24 часа од времето на одвивање на истиот (точка 4).

ЗАКЛУЧОЦИ:

Одлуката ги ограничува како настани од големо значење за населението на РМ само спортските настани, со што се отвора можност за другите настани (од областа на културата, уметноста или одбележувањето на некој друг настан со значење за РМ и др.) да се загрозат правата на јавноста за пристап до информации за настаните. Ова од таму што правото на емитување на настаните кои што се од големо значење за населението на РМ (а не се од спортски карактер), може да го има стекнато радиодифузер кој не го покрива предвидениот процент од 80% на покриеност на населението или пак за тој настан да наплаќа и дополнителни давачки.

При изготвувањето на оваа Одлука, односно при утврдувањето на фактот кои настани се од големо значење на населението на РМ се воделе сметка за процентот на гледаност над 20% и поради тие причини во Одлуката се наведени само спортски настани.⁷

Исто така, Одлуката не е дополнета и измената со нови настани од моментот на нејзиното донесување (07.04.2006 година), па до денес.

При донесувањето на одлуката СРД се придржувал до ЗРД и до Европската конвенција за прекугранична телевизија.

6 СРД, Упатство за правото на кратко известување за настани за кои се стекнати ексклузивни права за емитување, достапно на http://www.srd.org.mk/images/stories/Upatstvo_za_pravo_na_kratko_izvestuvanje.pdf, пристапено февруари 2013 година

7 Информацијата е добиена од стручните служби на СРД

ПРЕПОРАКА:

Правилникот треба да се дополни и со други настани кој се од големо значење за населението на Република Македонија, или да се донесе нов правилник во кој ќе бидат опфатени покрај спортските и други настани од големо значење. Ова од причини затоа што е апсурдно само наведените настани во Правилникот да се сметаат настани од големо значење.

iv. Правилник за европски аудиовизуелни дела

Со Правилникот за европски аудиовизуелни дела, донесен на 15.12.2006 година,⁸ СРД го пропишува начинот на кој радиодифузерите и јавниот радиодифузен сервис ќе обезбедат застапеност на европски аудиовизуелни дела (радиодифузни друштва што вршат дејност на државно ниво). Воедно, се наведуваат кои програми се сметаат за европски аудиовизуелни дела: играна, документарна, документарно-забавна, образовна, образовно-забавана, актуелно-информативна со документаристички пристап, програми од областа на културата, уметноста и хуманитарните науки, концерти, музички фестивали, фолкорни танци, балет и современ танц, опери, хумуристични емисии/серијали снимени во ентериер/екстериер и комедии кои се драматуршки целини снимени во студио, како и изворно создадените програми на македонски јазик или на јазиците на мнозинските заедници што живеат во РМ (член 2).

Обврската да обезбедат застапеност на европски аудиовизуелни дела, не се однесува на: телевизиските програмски сервиси исклучиво посветени на вести, спортски настани, игри, рекламирање, телешопинг и телетекст услуги, телевизискиот сервис на МРТ на јазикот што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните кој е различен од македонскиот јазик, како и Собранискиот и сателитскиот сервис на МРТ (член 1).

Според член 73 од ЗРД емитувањето на европски аудиовизуелни дела мора да изнесува најмалку 51% од вкупната емитувана програма на годишно ниво, а според Правилникот е предвидено тој процент во првата година од донесувањето да изнесува најмалку 10%, а во секоја наредна година да се зголемува за уште најмалку 10% се додека не се исполни условот од 51% (член 5).

Во однос на емитување на европски аудиовизуелни дела, ЗРД во членот 123 предвидува поголем процент за емитување на МРТ, или попрецизно законската обврска за емитување на МРТ изнесува 60% од вкупното годишно емитување не вклучувајќи го времето за вести, спортски настани, игри, рекламирање и телетекст.

ЗАКЛУЧОЦИ:

Во членот 6 и членот 7 од овој правилник е предвидено радиодифузерите, најдоцна 1 месец по завршувањето на календарската да го известат СРД за исполнувањето на обврската за обезбедување на застапеност на европски аудиовизуелни дела (член 6). Во случај на неисполнување, радиодифузерите се должни писмено да го известат СРД за причините за неисполнување на обврската и за мерките што ги презеле за надминување на проблемот. Неисполнувањето не значи ослободување на радиодифузерите од обврската да обезбедат застапеност на европски аудиовизуелни дела (член 7).

Член 7 став 2 не е јасен во однос на тоа што се предвидува со него. Веројатно е дека СРД

⁸ СРД, Правилник за европски аудиовизуелни дела, достапно на http://www.srd.org.mk/images/stories/Pravilnik_z_a_evropski_audiovizuelni_dela.pdf, пристапено февруари 2013 година

со овој став упатува „предупредување“ до радиодифузерите дека во случај на неисполнување на обврската, истите ќе бидат санкционирани според ЗРД. Радиодифузерите ја исполнуваат обврската од член 6 за доставување на извештај за исполнувањето на обврската за обезбедување на аудиовизуелни дела, но според добиените информации,⁹ во пракса тоа се случува по пратеното предупредување од СРД.

ПРЕПОРАКИ:

Се препорачува измена на Правилникот во членот 7 во насока на отстранување на нејасностите, односно допрецизирање на обврските на на радиодифузерите и соодветните санкции за непостапување согласно истите.

v. Одлука за класификација на радио и телевизиските програми

СРД на ден 16.02.2007 година ја донесе Одлуката за класификација на радио и телевизиските програми.¹⁰ Истата го уредува начинот за класификација на радио и на ТВ програмите на радиодифузерите и главно е направена врз основа на следните класификации: медиумска функција, содржина на програма и целна група.

Понатаму во Одлуката се определуваат и видовите програми: вести, информативна програма, информативно-забавна програма, образовна, документарна, документарно-забавна, забавна, забавно-информативна, спортска, музичка, програми од областа на уметноста/културата/хуманитарните науки, игри, реални шоу програми, верски служби или проповеди и програми за физичка култура и реакција. Исто така, програмите си класифицираат и според целната група - деца, односно малолетници под 18 години, а се определуваат и повеќе подвидови програми, и се дава објаснување на видовите и подвидовите на програми (член 4).

ЗАКЛУЧОЦИ:

ЗРД не прави класификација на телевизиските и радио програми и заради имплементација на законот, СРД ја донесе оваа Одлука за класификација на радио и телевизиските програми. Јасно е дека истата е донесена со цел да се разграничат содржините на програмите, а особено земајќи во предвид дека СРД ја издава доволата за работа врз основа на програмите што радиодифузерот ќе ги емитува.

ПРЕПОРАКА:

Со оглед дека одлуката е донесена пред 6 години, истата треба повторно да се разгледа и евентуално да се ажурира согласно променети состојби и гледишта.

⁹ Информации добиени од стручните служби на СРД

¹⁰ СРД, Одлука за класификација на радио и на телевизиските програми, достапно на http://www.srd.org.mk/images/stories/Odluka_za_klasifikacija_na_rtv_programi.pdf, пристапено февруари 2013 година

vi. Правилник за форматите на радио и на телевизиските програмски сервиси

Со Правилникот за форматите на радио и на телевизиските програмски сервиси,¹¹ донесен на 30.10.2006 година, СРД ги дефинира форматите на радио и на телевизиските програмски сервиси и се определуваат вредностите на кофициентот Кп (0,75 до 1 и од 1,15 до 1.5 во зафисност од форматите на радио и на телевизиските програмски сервиси).

Сопред форматот, програмските сервиси можат да бидат општи или специјализирани. Па така се прави разлика помеѓу општ и специјализиран формат, (кај општиот Кп се движи од 0.75 до 1, а кај специјализираниот од 1,15 до 1.5. (членови 10 и 11).

Понатаму, во зависност од застапеноста на говорните содржини во вкупната програма, радио програмските сервиси можат да бидат: говорно радио (над 25% говорни содржини), говорно музичко радио (над 10% до 25% говорни содржини), музичко-говорно радио (над 5% до 10% говорни содржини) музичко радио (до 5% говорни содржини) (член 13). Форматите на говорните и на говорно музичките радија се определува според говорните содржини и обратно.

ЗАКЛУЧОЦИ:

Покрај дефинирањето на форматите на радио и телевизиските програмски сервиси и општата законска рамка на кофициентот КП, се прави и детално разграничување на КП за секој формат посебно. Коефициентите на радио и на телевизиските програмски сервиси, во зависност од форматот изнесува од 0.75 до 1,5 (членови 10, 12, 19, 21, 23, 25).

Од информација добиена од стручните служби на СРД, за таксите што произлегуваат од законот и од овој Правилник не се донесува Решение врз основа на кое ќе се наплатат истите, туку на радиодифузерите им се доставуваат фактури.

ПРЕПОРАКА:

Таксите што Советот за радиодифузија ги побарува по основ на кофициентите треба да се наплаќаат по решение а не по фактура, од причини што при плаќањето по фактура, покрај наплаќање на таксите, се врши наплата и на данок.

vii. Правилник за примена на одредбите поврзани со заштата и негувањето на културниот идентитет

Со Правилникот за примена на одредбите поврзани со заштитата и негувањето на културниот идентитет,¹² донесен на ден 17.10.2006 година, се пропишува начинот на примената на одредбите за заштита и негување на културниот идентитет во програмските сервиси на радиодифузерите, како и се објаснуваат поимите употребени во правилникот.

Во оснос на програмата која е изворно создадена на македонски јазик или на јазиците на мнозинските заедници кои живеат во Република Македонија, Радиодифузерите се должни обврската за изворно создадена програма да ја исполнат на оној јазик на кој се обврзани со дозволата за вршење радиодифузна дејност (член 3).

11 СРД, Правилник за форматите на радио и на телевизиските програмски сервиси, достапно на http://www.srd.org.mk/images/stories/Pravilnik_za_formatite_na_rtv_programskite_servisi.pdf, пристапено февруари 2013 година

12 СРД, Правилник за примена на одредбите поврзани со заштитата и негувањето на културниот идентитет, достапно на http://www.srd.org.mk/images/stories/Pravilnik_za_neguvanje_na_kulturniot_identitet.pdf, пристапено февруари 2013 година

Кај радио програмските сервиси, задолжителниот процент за изворно создадена програма се пресметува само од говорниот дел од програмата и тоа од вкупното време на емитување (член 6).

Ако во изворно создадените програми, делови од говорот се емитуваат на странски јазик, тие мора да бидат преведени на македонски или на јазиците на мнозинските заедници во Република Македонија (член 8).

Во однос на вокално-инструментална музика на македонски јазик или на јазиците на мнозинските заедници кои живеат во РМ, Задолжителниот процент се пресметува само за вокално-инструментална музика во еден ден (не се смета инструменталната музика) (член 2).

Радиодифузерите се должни обврската за задолжителен процент да ја исполнат на јазикот на кој се обврзани да го емитуваат говорниот дел од програмскиот сервис во согласност со дозволата за вршење на радиодифузна дејност(член 3).

Кај МРТ задолжителниот процент за емитување на програма за заштита и негување на културниот идентитет е поголем и се движи од 40% до 45% (член 124 од ЗРД). МРТ е должна во текот на еден ден, на секој радио програмски сервис, да обезбеди најмалку 40% програма изворно произведени на македонски јазик или на јазиците на мнозинските заедници кои живеат во Република Македонија (член 124 од ЗРД). МРТ е должна да обезбеди најмалку 45% од емитуваната вокално-инструментална музика да биде на македонски јазик или на јазикот на етничките заедници кои не се мнозинство во Република Македонија (член 124 од ЗРД).

ЗАКЛУЧОЦИ:

ЗРД во членовите 74 и 124 само ги утврдува процентите за емитување на програма изворно создадена на македонски јазик или на јазиците на мнозинските заедници кои живеат во Република Македонија од вкупното годишно време на емитување. Овој правилник го дополнува законското решение и уште подетално го регулира прашањето за заштитата на и негувањето на културниот идентитет.

ПРЕПОРАКА:

Со оглед дека Правилникот е донесена пред 7 години, се препорачува истиот повторно да се разгледа и евентуално да се ажурира согласно променети состојби и гледишта.

viii. Правилник за техничките и организациските мерки за обезбедување тајност и заштита на обработката на личните податоци во СРД

Со Правилникот за техничките и организациските мерки за обезбедување тајност и заштита на обработката на личните податоци во Советот за радиодифузија на РМ,¹³ донесен на 09.02.2012 година, се пропишуваат техничките и организациските мерки кои ги применува СРД заради обезбедување на тајност и заштита на личните податоци со кои располага и ги обработува СРД.

Тргувајќи од дефиницијата на „личен податок“ од Законот за заштита на личните подато-

---

¹³ Правилник за техничките и организациските мерки за обезбедување тајност и заштита на обработката на личните податоци во Советот за радиодифузија на РМ, „Службен весник на РМ“, бр. 26 од 21.2.2012 година

ци,¹⁴ произлегува дека со Правилникот за техничките и организациските мерки за обезбедување тајност и заштита на обработката на личните податоци во СРД се штитат личните податоци на сите вработени во СРД (без разлика дали станува збор за некој податок во врска со приватниот, професионалниот или јавниот живот). Со потпишување на изјава за обезбедување тајност и заштита на обработката на личните податоци од страна на самите вработени, тие се обврзуваат да ги почитуваат начелата за заштита на личните податоци, како и дека ќе ги применуваат мерките за обезбедување тајност и заштита на обработката на личните податоци и мерките за нивна заштита.

Правилникот е донесен врз основа на одредбите од член 37 став 1 алинеја 5 од ЗРД и член 52 од Законот за заштита на личните податоци кој бара физичките и правните лица кои вршат обработка на личните податоци да го усогласат своето работење согласно одредбите на законот.

ЗАКЛУЧОЦИ:

Еден генерален заклучок е дека овој Правилник претставува речиси копија на Правилникот за техничките и организациските мерки за обезбедување тајност и заштита на обработката на личните податоци донесен од страна на Дирекцијата за заштита на личните податоци,¹⁵ а врз основа на Законот за заштита на личните податоци.

Во делот кој го регулира управувањето со медиуми, односно, уништувањето, бришењето или чистењето на медиумите, овој Правилник се повикува на други правилници, односно на Правилникот на Советот за начинот на уништување на документите, како и за начинот на уништување, бришење и чистење на медиумите и Правилникот на Советот за начинот на правење на сигурносна копија, архивирање и чување, како и за повторно враќање на зачуваните лични податоци. Нагласуваме дека Правилникот за техничките и организациските мерки за обезбедување тајност и заштита на обработката на личните податоци донесен од Дирекцијата за заштита на лични податоци за овие прашања не се повикува на други посебни правилници, туку прашањата се регулирани со самиот овој правилник.

Според Дирекцијата за заштита на личните податоци, на чие мислење се повикува овој правилник, истиот е во согласност со постојните прописи за заштита на личните податоци.¹⁶

ПРЕПОРАКИ:

Се препорачува донесување на нов правилник со тоа што прашањата кои се регулираат со Правилникот за начинот на уништување на документите, како и за начинот на уништување, бришење и чистење на медиумите и Правилникот за начинот на правење на сигурносна копија, архивирање и чување, како и за повторно враќање на зачуваните лични податоци да се регулираат со овој Правилник.

14 Правилник за техничките и организациските мерки за обезбедување тајност и заштита на обработката на личните податоци во Советот за радиодифузија на РМ, „Службен весник на РМ“, бр. 26 од 21.2.2012 година

15 Правилник за техничките и организациските мерки за обезбедување тајност и заштита на обработката на личните податоци донесен од страна на Дирекцијата за заштита на личните податоци, „Службен весник на РМ“, бр. 38 од 18.03.2009 година

16 Мислење на Дирекцијата за заштита на личните податоци бр. 03-21/1 од 04.01.2012

ix. Правилник за процедурите на финансиското и сметководственото работење на Советот за радиодифузија на РМ

Правилникот за процедурите на финансиското и сметководственото работење на Советот за радиодифузија на РМ,¹⁷ донесен на 25.05.2012 година ги пропишува процедурите за финансиското и сметководственото работење на СРД, водењето сметководство, деловни книги, потребните документи за обработка на податоци, признавање на приходите и расходите, пописот на средствата, пресметка на амортизацијата и ревалоризацијата, финансиските извештаи, пресметување, фактурирање и наплата на годишниот надоместок за дозволата за вршење радиодифузна дејност и други прашања во врска со финансиското и сметководственото работење на СРД на РМ.

Овој Правилник е донесен врз основа на Законот за радиодифузија, Законот за сметководство на непрофитните организации, Правилникот за сметководство на непрофитните организации, Правилникот за сметковен план и билансите на непрофитните организации, како и Деловникот за работа на СРД.¹⁸

Што се однесува до финансиското и сметководственото работење на СРД, ЗРД во член 145 предвидува дека средствата за покривање на трошоците за создавање и емитување на програмите и за техничко-технолошки развој на јавниот радиодифузен сервис, за одржување, употреба и развој на јавната радиодифузна мрежа, за регулирање и развој на радиодифузната дејност во РМ се обезбедуваат од радиодифузна такса, како и од средствата на Буџетот на РМ, за постигнување и одржување на поголем степен на програмски и техничко-технолошки развој на јавниот радиодифузен сервис.

Со член 7 од Правилникот се предвидува дека признавањето на приходите и расходите се врши врз основа на почитување на начелото на модифицирано настанување на деловните промени, односно трансакции, што значи дека приходите се признаат во пресметковниот период во којшто настанале или во рок од 30 дена по истекот на пресметковниот период, под услов обврската за плаќање да настанала во тој пресметковен период, што е во согласност со член 13 од Законот за сметководство на непрофитните организации.

ЗАКЛУЧОЦИ:

Овој Правилник во неколку делови не е усогласен со измените на Законот за сметководството за непрофитните организации од 3 февруари 2011 година.¹⁹ Имено, во член 10 став 1 од Правилникот за процедурите на финансиското и сметководственото работење на СРД кој е целосно препишан од Законот за сметководството за непрофитните организации се вели: „Долгорочните и краткорочните средства се искажуваат по набавната вредност. Набавната вредност на долгорочните и краткорочните средства ја сочинува куповната цена зголемена за увозни царини, данок на додадена вредност, издатоците за превоз и сите други издатоци кои директно можат да се додадат на набавната вредност, односно на трошоците за набавката.“

Оваа одредба ја има и во Правилникот, со тоа што во истата недостасува зборот „долгорочни“ во втората реченица на одредбата.

Несогласувањето на Правилникот (кој е донесен во мај 2012 година) со Измените на Зако-

¹⁷ Правилник за процедурите на финансиското и сметководственото работење на Советот за радиодифузија на РМ, „Службен весник на РМ“, бр. 64 од 28.5.2012 година

¹⁸ Член 19 став 2 алинеја 10 кој предвидува дека Советот донесува одлуки, правилници, заклучоци, упатства, препораки и други акти

¹⁹ Закон за сметководството за непрофитните организации, „Службен весник на РМ“ бр. 24 од 04.04.2003 година

нот за сметководството на непрофитните организации (усвоени во февруари 2011 година) е очигледно и од член 14 од Правилникот на Советот за радиодифузија во делот на износот на долгорочните материјални средства кои се класифицираат како ситен инвентар, кој според Правилникот изнесува 100 евра, а според Законот 300 евра.

Во другите делови Правилникот е во согласност со Законот за сметководството за непрофитните организации. Исто така, делот кој се однесува на пресметувањето, фактурирањето и наплатата на годишниот надоместок за дозволата за вршење радиодифузна дејност, е во согласност со ЗРД и не остава простор за било какви злоупотреби од страна на СРД.

ПРЕПОРАКА:

Се препорачува да се направат измени и усогласувања на Правилникот со Законот за сметководството за непрофитните организации, односно соодветно да се интервенира во членовите 10 и 14 од Правилникот.

х. Правилник за користење на средствата за репрезентација во Советот за радиодифузија на РМ

Правилникот за користење на средствата за репрезентација во СРД,²⁰ донесен на 24.04.2012 година ги уредува начинот на користење на средствата за репрезентација, овластувањата за користење на средствата за репрезентација, одговорноста за наменско користење на средствата, видовите на репрезентација и постапката за користење на репрезентацијата во СРД.

Правилникот за користење на средствата за репрезентација во СРД е донесен врз основа на член 37 став 1 точка 5 од Законот за радиодифузна дејност, како и врз основа на член 19 став 2 алинеја 10 од Деловникот на СРД.

ЗАКЛУЧОЦИ:

Во овој правилник се наведуваат случаите кога можат да се користат средствата за репрезентација (при посета на претставници на државните институции во РМ, при посета на претставници на верски, невладини и спортски организации и здруженија на граѓани итн. (во член 4), но не е предвиден никаков износ или ограничување за секоја категорија поединечно.

Исто така, во член 5 се предвидени и видовите на репрезентација, односно, дека средствата за репрезентација можат да се користат за поседување алкохолни пијалоци, безалкохолни пијалоци, за службен ручек, закуска и сл., за подароци за посебни прилики, како сувенири, марами, вратоврски, нотеси итн.

Понатаму, членот 7 предвидува дека за користење на репрезентацијата согласност дава претседателот на Советот за радиодифузија на РМ или лицето кое тој го овласти.

ПРЕПОРАКИ:

Се препорачува да се предвиди некакво ограничување, односно износ или процент од вкупниот износ на средствата за репрезентација предвидени на годишно ниво, и тоа поединечно за секој случај на користење на средствата за репрезентација.

Истото се однесува и на видовите на репрезентација предвидени во членот 5. И покрај

²⁰ Правилникот за користење на средствата за репрезентација во СРД, достапен на http://srd.org.mk/index.php?option=com_content&view=article&id=666&Itemid=226&lang=mk, пристапено во февруари 2013

тоа што трошоците за репрезентација се обезбедени со финансискиот план на СРД, сепак, и во овој случај треба да биде точно прецизиран износот на средствата кои можат да се користат за вакви прилики, и тоа за секој вид поединечно. Во спротивно, постои простор за злоупотреба на средствата за репрезентација на Советот, особено имајќи го во предвид фактот дека право на користење на репрезентација имаат сите членови на Советот, а не само претседателот и заменикот на претседателот на Советот. Воедно, препорачливо е да се преиспита потребата за давање согласност за користење на средствата за високи репрезентации од страна на сите членови на Советот, односно, за одредени прашања со висока финансиска вредност да се одлучува на седниците на Советот кои се јавни, а не само од страна на претседателот на СРД.

II. ПОСТАВЕНОСТА НА МЕДИУМИТЕ ВО ИЗБОРНИТЕ ПРОЦЕСИ

Позицијата на медиумите во Република Македонија за време на изборните кампањи е регулирана со Изборниот законик²¹ и Законот за радиодифузна дејност,²² а подетално прецизирање на правилата за однесување на радиодифузерите пред започнувањето и за време на изборните кампањи е извршено со 2 подзаконски акти и тоа Правилникот за однесување на радиодифузерите во периодот пред започнување на изборната кампања и Правилникот за рамноправен пристап во медиумското претставување за време на изборната кампања.²³

xi. Позицијата на Советот за радиодифузија

Правилникот за однесување на радиодифузерите во периодот пред започнување на изборната кампања и Правилникот за рамноправен пристап во медиумското претставување за време на изборната кампања се донесени согласно членот 75 став 1 од Изборниот законик. Меѓутоа, самото предвидување на актите е во судир со друга регулатива. Имено, Законот за радиодифузна дејност кој беше донесен во 2005 година, една година пред донесувањето на Изборниот законик, во членот 80 став 5 предвидува дека „Собранието на Република Македонија на предлог на Советот за радиодифузија донесува одлука за правилата за медиумско претставување за време на изборната кампања преку радиодифузери.“

Воедно, мора да се има предвид дека Советот за радиодифузија (во натамошниот текст: СРД) ги донесува правилниците по претходно прибавено мислење на Државната изборна комисија (во натамошниот текст: ДИК). Меѓутоа, мислењето на ДИК нема обврзувачки карактер за СРД. Така, силно и недвосмислено е извршено зацврстување на позицијата на Советот за радиодифузија кој, согласно член 21 од Законот за радиодифузна дејност, како независно регулаторно непрофитно тело со јавни овластувања, меѓу другото, се грижи за слободата и плурализмот на изразувањето, за независни и самостојни медиуми и заштита на интересите на граѓаните во радиодифузната дејност.

21 Изборен законик, пречистен текст („Службен весник на Република Македонија“ број 54 од 14.04.2011 година), Закон за изменување и дополнување на Изборниот законик („Службен весник на Република Македонија број 152 од 13.11.2012 година), Закон за дополнување на Изборниот законик („Службен весник на Република Македонија број 31 од 27.02.2013 година), Закон за изменување и дополнување на Изборниот законик („Службен весник на Република Македонија број 34 од 03.03.2013 година),

22 Закон за радиодифузната дејност („Службен весник на Република Македонија“ број 100/2005, 19/2007, 103/2008, 152/2008, 6/10, 145/10, 97/11)

23 Правилник за однесување на радиодифузерите во периодот пред започнување на изборната кампања и Правилник за рамноправен пристап во медиумското претставување за време на изборната кампања („Службен весник на Република Македонија“ број 60 од 27.4.2011 година)

Во овој случај, подзаконските акти се донесени без потребното мислење од ДИК. Имено, ДИК²⁴ извести дека за наведените правилници нема дадено мислење, а во Записник од 9-та седница на СРД од 13.04.2011 година на стр.6 стои дека: „Членовите на Советот разговараа за пристигнатиот допис од ДИК во кој тие информираат дека не можат да дадат мислење за правилниците на Советот и бараат дополнителни податоци поврзани со јавната расправа по документите. Се согласија дека ДИК со ваквиот однос се меша во ингеренциите на Советот и дека донесувањето на правилниците веќе не смее да се одложува.“

Со донесување на правилниците без мислење од ДИК се доведува во прашање уставноста и законитоста на постапката, а воедно и на самите акти. Од друга страна, постои опасност доколку ДИК го одолговлекува донесувањето на своето мислење, СРД да не може да ги донесе правилата.

Исто така, мора да се има предвид и членот 145 од Изборниот законик според кој правилата за рамноправен пристап во медиумското претставување во случај на избор на претседател на Републиката поради престанок на мандатот ги донесува Собранието на предлог на Советот за радиодифузија.²⁵ Ова законско решение секако го следи ЗРД Собранието да биде надлежниот орган кој ќе ги донесува правилата за медиумското претставување во изборните кампањи.

Воедно, мора да се спомене дека согласно членот 76-а став 2 од Изборниот законик, СРД е овластеното лице кое по утврдувањето на неправилностите покренува прекршочна постапка пред надлежниот суд против радиодифузерот кој ги повредил законските одредби. СРД нема обврска за известување на ДИК, дури и во случаи на утврдени неправилности од страна на радиодифузерите со што ДИК е оневозможен да ја искористи законската надлежност од членот 83 став 3 од Изборниот законик да покренува прекршочна постапка. Така, Изборниот законик од СРД прави тело кое само ги пропишува правилата за однесување на радиодифузерите пред и за време на изборната кампања, кое го следи однесувањето на радиодифузерите, ги утврдува неправилностите и е фактички единствениот овластен субјект за покренување на прекршочна постапка.

ЗАКЛУЧОК:

СРД има прешироки овластувања во изборниот процес. Во отсуство на контрола над правилата чие спроведување го следи СРД, односно непочитувањето на ЗРД правилата да бидат утврдени од страна на Собранието, како и отсуство на законски утврдена врска со ДИК во форма на задолжителност на мислењето за правилниците, задолжително доставување на информации за утврдени неправилности, за добиени поплаки и сл., СРД излегува од рамката да биде помошно тело на ДИК во изборниот процес. СРД законски претставува еден орган со преголема моќ во изборниот процес што јасно ја отвора вратата за злоупотреба и од страна на СРД и од страна на радиодифузерите.

ПРЕПОРАКА:

Наредните измени на Изборниот законик мора да се усогласат со ЗРД во делот на тоа кој ќе ги донесува правилата за медиумското претставување во изборните процеси.

24 Државна изборна комисија, Допис бр.03-1107/3 од 10.07.2013 година

25 Членот 145 од Изборниот законик предвидува:

„(1) Предлогот на одлуката за правилата за рамноправен пристап во медиумското претставување за избор на претседател на Републиката поради престанок на мандатот, Советот за радиодифузија ја доставува до Собранието најдоцна 15 дена по распишувањето на изборите, а Собранието ја донесува во рок од два дена од денот на приемот.

(2) Одлуката од ставот (1) на овој член се објавува веднаш, а најдоцна во рок од 24 часа во “Службен весник на Република Македонија”.

Мора јасно да биде дефинирана врската меѓу ДИК и СРД, односно да се предвиди задолжително информирање за утврдени неправилности, поднесени поплаки и сл., со цел ДИК да биде во можност да ја искористи законската можност за покренување на прекршочна постапка.

xii. Потреба за донесување на правилниците

Утврдувањето на правила за медиумско претставување и однесување на радиодифузерите во време на изборна кампања не е спорно. Потребата произлегува од уставно загарантираните слободи од членот 16 на Уставот на Република Македонија (слобода на јавно изразување на мислата, јавниот настап, јавното информирање, слободниот пристап кон информациите, слободата на примање и пренесување информации и др.) и следствено, од позитивните обврски на државата да ги преземе сите мерки за да овозможи ефективно уживање на слободите и правата.

Потребата беше јасно согледана уште со донесувањето на ЗРД во 2005 година каде беше предвидено правилата за однесувањето на радиодифузерите за време на изборна кампања да бидат донесени од страна на Собранието на предлог на СРД.

Меѓутоа, Изборниот законик дава правна основа за регулатива за однесувањето на радиодифузерите не само за време, туку и пред изборната кампања. Тоа е проблематично затоа што ставањето на одредени рамки на слободата на изразување значи и нејзино ограничување. А, самото донесување на правила кои го регулираат однесувањето на радиодифузерите од моментот на распишување на изборите до започнувањето на изборната кампања претставува премолчено признание дека во тој период политичките партии и коалиции започнуваат активности за промовирање на своите кандидати што станува особено очигледно од моментот на избор на кандидатите од страна на партиските тела и нивното официјално објавување во јавноста.

Доколку интенцијата на законодавецот била да го ограничи медиумското претставување на партиите и коалициите пред изборната кампања, тогаш потребни се измени или во должината на изборната кампања која *de facto* се поклопува со времето од распишување на изборите, или прецизирање на кои активности се забранети, како на пр. платеното политичко рекламирање, но не и дебатни емисии.

Понатаму, она за што се врзуваат правилниците е изборната кампања, односно нејзиното траење. Тргувајќи оттаму, може да се согледаат бројни последици заради фактот што изборната кампања не се совпаѓа со целиот период од распишувањето на изборите.

Имено, Изборниот законик утврдува дека од денот на распишување до денот на одржувањето на изборите не може да поминат повеќе од 90, ниту помалку од 70 дена (член 12 став 4). А, членот 69-а е утврдено траењето на изборната кампања кое „започнува 20 дена пред денот на изборите и во првиот и вториот круг на гласање не смее да трае 24 часа пред денот на изборите и на денот на изборите.“ Следува дека периодот на кој се однесува Правилникот за однесување на радиодифузерите во периодот пред започнување на изборната кампања може да биде не повеќе од 70 и не помалку од 50 дена.

ЗАКЛУЧОЦИ:

Проблематично е воведувањето на регулатива за однесувањето на радиодифузерите пред започнувањето на изборната кампања. Тоа е вид на ограничување од аспект на слободата на изразување кое во дадени околности отвора можности за злоупотреби.

Земајќи го предвид временскиот простор од распишување до одржување на изборите, произлегува дека периодот на кој се однесува Правилникот за пред избори може да биде не повеќе од 70 и не помалку од 50 дена. Тоа е најмалку два и пол пати повеќе од траењето на изборната кампања.

ПРЕПОРАКА:

Обезбедувањето на здрава политичка дебата налага преиспитување на потребата за регулирање на однесувањето на радиодифузерите пред изборната кампања. Доколку се прифати ставот дека однесувањето на радиодифузерите треба да биде ставено во одредени рамки, тогаш треба да се преиспита траењето на изборната кампања или да се преиспитаат активностите кои може да се преземаат од страна на радиодифузери-те, односно временскиот момент од кога настапуваат одредени обврски и сл. (види по-долу).

xiii. Правилник за однесување на радиодифузерите во периодот пред започнување на изборната кампања

Правилникот за однесување на радиодифузерите во периодот пред започнување на изборната кампања е донесен на 21 април 2011 година. Во членот 1 е утврдена областа на регулирање, односно содржините кои се сметаат за изборно медиумско претставување и кои не се дозволени во периодот пред започнување на изборната кампања, како и начинот на однесување на радиодифузерите од денот на распишувањето на изборите до денот определен за започнување на изборната кампања.

Правилникот во членот 2 дефинира 3 поими и тоа: изборно медиумско претставување, дневно – информативни емисии и посебни информативни програми. Особено важна е дефиницијата на „изборното медиумско претставување“ кое претставува „промовирање (посредно или непосредно) на ставовите, програмите, платформите, достигнувањата и активностите на политичките партии, коалиции, групи избирачи и нивни претставници.“

Членот 3 ја потврдува законската определба дека радиодифузерите се самостојни, независни и одговорни при создавањето на програмите и креирањето на уредувачката политика. Со тоа, СРД се оградува од било какво мешање во работата на радиодифузерите, освен она што е утврдено со закон.

Членот 4 им дава една генерална забрана на радиодифузерите за емитување на изборно медиумско претставување и притоа, се утврдува дека од денот на распишувањето на изборите до започнувањето на изборната кампања сите информации во врска со изборите можат да се емитуваат само во дневно – информативните емисии т.е. вестите и дневниците.

Горенаведената генерална забрана за изборно медиумско претставување, односно посредно или непосредно промовирање е во судир со останати одредби од Правилникот. Имено, членот 14 ја дава можноста за третирање на изборите од страна на радиодифузерите и во посебни информативни емисии каде се вклучуваат разговори или дебати со претставници на политички партии, коалиции и група избирачи.²⁶ Таквата можност е ши-

²⁶ Членот 14 предвидува: „Радифузерите изборите како тема можат да ги третираат и во посебните информативни емисии. Во посебните информативни емисии кои вклучуваат разговори или изјави на соговорници, како и во емисиите реализирани во форма на соочувања (дебати) со претставници на политички партии, коалиции и групи избирачи, радиодифузерите треба да овозможат рамноправна застапеност на политичките субјекти и од власта и од опозицијата. Во посебните информативни емисии не смеат да учествуваат потврдени кандидати од страна на надлежните изборни органи.“

роко отворање на вратата за посредно промовирање на кандидатите и нивните програми. Ова е особено јасно земајќи го предвид третиот став од член 14 каде е прецизирано дека во посебните информативни емисии не смеат да учествуваат потврдени кандидати од страна на надлежните органи.

Изборниот законик го врзува преземањето на бројни активности и рокови со акт на надлежните изборни органи, т.е. со потврдувањето на кандидатите и кандидатските листи. Притоа, постојат посебни рокови за објавување на утврдените листи од страна на ДИК, односно за изборите на претседател најдоцна 30 дена пред денот на одржувањето, а за пратеници и членови на советите на општините најдоцна 25 дена пред денот определен за одржување на изборите.²⁷

ЗАКЛУЧОК:

Земајќи го предвид рокот за потврдување на кандидатските листи, следува дека забраната за учество на потврдени кандидати во посебни информативни емисии, во најлош случај (доколку во последниот момент се објавени кандидатските листи), ќе трае 10 дена за претседателските избори и 5 дена за останатите. Во сето останато време, радиодифузерите имаат можност да имаат посебни информативни емисии со претставниците на политичките партии и коалиции и со нивните кандидати. Таквата ситуација, кога предмет на разговор се достигнувања и активности на предложените кандидати, не значи ништо друго освен изборно медиумско промовирање. А, тоа е спротивно на членот 4 од Правилникот!

Очигледно `потврдувањето на кандидатурата` се користи како момент за кој се врзува преземањето на бројни активности што во дадени околности, како во случајот со посебните информативни емисии, може да се искористи²⁸ и евентуално да биде злоупотребено. Тоа јасно следува од фактот што политичките партии и коалиции своите кандидати официјално ги објавуваат долго пред конечното објавување на утврдените листи од страна на ДИК.

ПРЕПОРАКА:

При измени на правилата за медиумското претставување за време на изборите, мора да се земе предвид фактот дека медиумите претставуваат исклучително важен актер во обезбедување на здрава политичка дебата во едно демократско општество. Нивната улога е и обезбедување на непристрасно и независно јавно информирање. Па така, мора законски да биде изразена посебната природа и важноста на медиумите, а тоа, меѓу другото, значи врзување на рокови со други моменти, на пр. официјална објава на

27 Член 69 предвидува: „(1) Државната изборна комисија утврдената единствена листа на кандидат за избор на претседател на Републиката ќе ја објави најдоцна 30 дена пред денот на одржувањето на изборите во “Службен весник на Република Македонија”.

(2) Државната изборна комисија утврдените единствени листи на кандидати за пратеници во изборните единици ќе ги објави во дневниот печат од кој еден е на јазикот на заедницата што го зборуваат најмалку 20% од граѓаните во Република Македонија, најдоцна 25 дена пред денот определен за одржување на изборите.

(3) Државната изборна комисија преку Министерството за надворешни работи во рок од 48 часа ќе ги достави до ДКП утврдените единствени листи заради јавно објавување.

(4) Општинската изборна комисија односно Изборната комисија на градот Скопје утврдените единствени листи на кандидати за членови на совет, односно листа на кандидат за градоначалник ќе ги огласи најдоцна 25 дена пред денот определен за одржување на изборите во сите населени места и на избирачките места во општината.

(5) Општинските изборни комисији односно Изборната комисија на градот Скопје утврдените единствени листи на кандидати за пратеници ќе ги објават во избирачките места во општините за кои се надлежни. “

28 На пример, во емисијата „Јади Бурек“ што се емитува на СИТЕЛ 3 Скопје, на ден 18.02.2013 година, пред објавувањето на кандидатските листи од страна на ДИК, како гостин се појави Владимир Тодоровиќ- актуелниот и кандидат за градоначалник за Општина Центар од политичката партија ВМРО ДПМНЕ. Во емисијата „Јади Бурек“ чијшто водител е господинот Јанко Илковски, беше фактички, а сосем законски, извршено промовирање на господинот Владимир Тодоровиќ како кандидат за градоначалник.

кандидати од политичките партии и коалиции што секако нема да биде во спротивност со Изборниот законик.

Воедно, членот 7 од Правилникот за однесување на радиодифузерите во периодот пред започнување на изборната кампања забранува емитување на огласи и реклами на државните органи и оштините, финансирани од Буџетот на РМ и од општинските буџети од распишувањето на изборите до нивното завршување. Членот 7 од Правилникот за време на изборната кампања ја проширува забраната и за огласите и рекламните финансирани од лица на кои им е доверено вршење јавни овластувања. Ова претставува добро решение што се препорачува да најде свое место во Изборниот законик.

xiv. Правилник за рамноправен пристап во медиумското претставување за време на изборната кампања

Правилникот за рамноправен пристап во медиумското претставување за време на изборната кампања (во натамошниот текст: Правилник за време на изборна кампања), донесен на 21 април 2011 година, во членот 1 утврдува дека истиот ги регулира облиците на изборно медиумско претставување за време на изборна кампања, начинот на обезбедување на рамноправен пристап во претставувањето на учесниците во изборниот процес и начинот на известување за време на изборниот молк. И повторно е нагласено дека со правилникот не се навлегува во уредувачката политика, во самостојноста и во независноста на радиодифузерите.

Членот 2 од Правилникот го содржи поимникот и така, се дава дефиниција на 7 изрази: „организатори на изборна кампања“, „облици на изборно медиумско претставување“, „дневно – информативни емисии“, „директен пристап до публиката/гласачите“, „бесплатно политичко претставување“, „платено политичко рекламирање“ и „посебни информативни програми.“

Првиот заклучок е дека дефинициите во поимникот имаат недостатоци. Имено, првиот израз „организатори на изборна кампања“ не соодветствува со дефинициите на изразите во Изборниот законик каде во членот 2 точката 14 како организатор на изборна кампања се смета „овластено лице од политичката партија, коалиција или група избирача кои ја организираат изборната кампања“. Правилникот за време на изборна кампања го проширува значењето на изразот и истиот опфаќа „кандидати, политички партии, коалиции или група избирачи кои ја организираат и/или учествуваат во изборната кампања.“ На овој начин, како организатор на изборна кампања се сметаат всушност сите субјекти кои учествуваат во изборната кампања без притоа да е конкретно определено овластено лице.

Членовите 3 – 10 ги разработуваат општите принципи за медиумското претставување во време на изборна кампања. Така, утврдена е медиумска должност за покривање на изборите на правичен, избалансиран и непристрасен начин, како и овозможување на подеднакви услови за пристап до сите облици на изборно медиумско претставување. Меѓутоа, пречка за рамноправен пристап до сите облици на изборно медиумско претставување се можностите за донации од страна на радиодифузерите и печатените медиуми (види подолу во делот на Изборниот законик).

Понатаму, проблематичен е членот 5 кој утврдува дека покрај облиците на изборно меди-

умско претставување²⁹, „радиодифузерите имаат уредувачка слобода и други свои програми да користат во функција на изборите“ почитувајќи го принципот на избалансираност и овозможување на рамноправен медиумски пристап на сите организатори на изборни кампања. Членот 5 од тоа правило ги изема програмите наменети за малолетната публика. Во услови на непрецизирање на „другите програми“ кои може да се користат во функција на изборите, членот 5 отвора простор за користење фактички на сите програми во функција на изборите. Тоа е и во јасна спротивност со членот 76 став 4 од Изборниот законик кој утврдува дека „Радиодифузерите не смеат да емитуваат платено политичко рекламирање во вести, посебни информативни програми, образовни и програми за деца, и во преноси од верски, спортски, културни, забавни и други настани.“

Членот 6 од Правилникот го разработува принципот на избалансирано покривање на изборите на начин што за претседателските избори и изборите за градоначалници, медиумското претставување треба да биде согласно принципот на еднаквост, додека пак за пратениците и општинските советници согласно принципот на пропорционалност според бројот на потврдени листи на кандидати. Понатаму членот 13 ја утврдува должноста на радиодифузерите при известувањето во дневно – информативните емисии да обезбеди избалансирано покривање на активностите согласно принципот на пропорционалност, а во членот 18 е предвидена должноста на јавниот радиодифузен сервис да обезбеди бесплатно политичко претставување согласно принципите на пропорционалност. Истиот принцип важи и за посебните информативни програми, согласно членот 28 од Правилникот.

Наведените одредби се чинат преголемо уживање на дискреционото право од страна на СРД за уредување на правилата за медиумско претставување. Имено, членот 6 ја разработува должноста на радиодифузерите за обезбедување на рамноправен пристап во изборното медиумско претставување од членот 75 став 5 од Изборниот законик, меѓутоа тоа се прави со утврдување на дополнителни принципи.

Логично се поставува прашањето, прво, дали овластувањата за донесување на правилници вклучува и дискреционо право на СРД за утврдување на дополнителни принципи. Понатаму, се прашуваме дали е дозволиво целта за една здрава политичка дебата да зависи од потврдени листи на кандидати. Секако дека претставувањето треба да се врши според определени критериуми и компаративно тоа најчесто се врши според големината на партиите или претходно добиени места на изборите.³⁰

Членот 7 е добро решение кое има своја оправданост за вистински политички натпревар, но истот треба да стои во Изборниот законик (види погоре кај Правилникот под точка 12). Членот 22 став 1 од Правилникот дозволува време од 15 минути на еден реален час за платено политичко рекламирање. За разлика од него, Изборниот законик истото време го предвидува како „**дополнително**“ време за рекламирање,. Меѓутоа, намерата на СРД не се разликува од онаа на законодавецот во Изборниот законик што е јасно од читањето на членот 23 од Правилникот според кој дополнителното време за рекламирање, согласно член 93 од ЗРД, не смее да се користи за платено политичко рекламирање. Меѓутоа, членот 95 од ЗРД дозволува „најмногу 20% дополнително време за платена политичка програма, односно 20% или 12 минути дополнително време за емитување платена политичка програма на еден реален час.

29 Член 2 точка 2 од Правилникот дефинира дека „Облици на изборно медиумско претставување се: дневно-информативните емисии, програмите што им овозможуваат директен пристап на организаторите на изборната кампања до публиката/гласачите, и посебните информативни емисии“

30 ACE Electoral Knowledge Project, The ACE Encyclopedia: Media and Elections, достапно на: <http://aceproject.org/ace-en/topics/me/onePage>, пристапено на 15 август 2013 година, стр.106-109

Решенијата за дополнително време за рекламирање во Правилникот за време на изборна кампања и Изборниот законик (член 75-а) се во спротивност со Законот за радиодифузна дејност. Првото прашање е зошто со Изборниот законик се регулира прашање кое е веќе утврдено со ЗРД (член 93) кој ги регулира сите прашања од областа на радиодифузијата. Дополнителното време утврдено со Законот за радиодифузна дејност веројатно не им е доволно на политичките партии. Но, не смее да се изостави фактот дека еден меѓународен инструмент, односно Конвенцијата за прекугранична телевизија, ратификувана од страна на Република Македонија во 2003 година, во член 12 став 2 точно го предвидува времето за рекламирање што не смее да изнесува повеќе од 20% во рамките на еден час.³¹ **Со ваквата законска поставеност во Изборниот законик се врши прекршување на меѓународно преземените обврски и така, одредбата е спротивна на Уставот.**³²

Интерес привлекува членот 25 од Правилникот. Истиот го потврдува законското решение од членот 75-а став 4 од ИЗ дека ценовниците за платено политичко рекламирање не смеат да се менуваат во текот на изборната кампања. Но, она што е интересно е тоа што одредбата предвидува дека цените што ќе ги утврдат трговските радиодифузни друштва „мора да бидат еднакви за сите организатори на изборна кампања.“ Дали тоа значи дека во пракса има различни ценовници за различни организатори на изборна кампања?

Членот 27 од Правилникот го забранува платеното политичко рекламирање, иако истото е веќе забрането со членот 76 став 3 од ИЗ. Сепак, постои една голема разлика: Правилникот забранува платено политичко рекламирање во „**директни преноси од верски, спортски, културни, забавни и други настани**“, додека пак ИЗ ја става забраната за сите преноси, без разлика дали се директни или не. Ваквата формулација на одредбата од Правилникот отвора многу простор за злоупотреба и повреда на законските одредби.

Посебните информативни програми, согласно членовите 28 и 29 од Правилникот, треба да обезбедат рамноправен медиумски пристап согласно принципите на пропорционалност, односно еднаквост и истите не смеат да се користат како облик на платено политичко рекламирање. ИЗ во членот 76 го забранува платеното политичко рекламирање во посебни информативни програми, а Правилникот изрично го забранува и нивното користење како облик на платено политичко рекламирање. Меѓутоа, јасно произлегува дека со примената на принципот на пропорционалност, посебните информативни емисии *de facto* се ставаат во функција на политичко промовирање, односно претставување што отвара врата за злоупотреба.

Во делот на Правилникот кој се однесува на објавување резултати од испитувања на јавното мислење, се поставува прашањето дали е потребно членот 31 став 2 од Правилникот да се преиспита. Имено, наведениот став предвидува резултати од испитувања на јавното мислење спроведени на самиот ден на изборите да не смеат да се објавуваат пред 19:00 часот, односно пред затворањето на избирачките места. Прво, поради одредени прекршувања одредени места може да бидат затворени пред 19:00 часот. Но, и да нема прекршувања, броењето на гласачките ливчиња се врши после 19:00 часот. Се поставува прашањето дали објавувањето на јавното мислење треба да се врши после одредено време.

Во делот на изборниот молк, Правилниот за време на изборна кампања во членот 33 до дефинира дека истиот започнува 24 часа пред денот на изборите, а завршува во 19:00 ча-

31 Закон за ратификација на Европската конвенција за прекугранична телевизија и Протокол за измена на Европската конвенција за прекугранична телевизија („Службен весник на РМ“ број 18 од 21.03.2003 година)

32 Членот 118 од Уставот гласи „Меѓународните договори што се ратификувани во согласност со Уставот се дел од внатрешниот правен поредок и не можат да се менуваат со закон.“

сот на денот на изборите, односно со затворањето на избирачките места. Ова е посебно проблематично затоа што Изборниот законик во членот 69-а став 2 го забранува траењето на изборната кампања и на денот на изборите без притоа да се прецизира часот на завршување на забраната. Така, еден подзаконски акт го стеснува времетраењето утврдено до Изборниот законик што секако ќе има влијание на однесувањето на радиодифузерите. Притоа, мора да се земе предвид дека редовното кретењето на молкот е фактички 5 часа, но доколку има инциденти и предвремено се затворат избирачките места молкот во конкретните избирачки места ќе заврши и пред 19 часот.

Воедно, со членот 34 став 2 се прецизираат сите медиумски активности на радиодифузерите што ќе се сметаат за прекршување на молкот. Меѓутоа, со затворањето на избирачките, согласно Правилникот, таа забрана престанува да важи места и радиодифузерите се слободни да емитуваат било каква информација во функција на нечија изборна кампања што е особено проблематично со оглед дека во тој период изборниот процес сè уште трае во фазата на броење на гласови, поднесување на извештаи и слично.

Членот 36 од Правилникот го регулира тоа што на денот на гласањето, пред 19 часот, односно пред затворањето на гласачките места, радиодифузерите не смеат да емитуваат изјави на кандидати, организатори на изборни кампањи, на политичари, лидери на политички партии и на носители на функции во органите на власт. Во втората алинеја е наведено дека радиодифузерите не смеат да емитуваат „изјави на граѓани и на други субјекти во функција на изборна кампања.“ Се поставува прашањето кои се тие „други субјекти“. Корисно би било прецизирање на одредбата!

ЗАКЛУЧОЦИ:

Дефинициите во поимникот не соодветствуваат на дефинициите во Изборниот законик. Разработениот принцип на избалансирано претставување во медиумите се чини прешироко дискреционо право на СРД. Решенијата за дополнително време за рекламирање, предвидени во Правилникот за време на изборна кампања и Изборниот законик, се во спротивност со Законот за радиодифузна дејност, а конечно и во спротивност со членот 12 од Конвенцијата за прекугранична телевизија.

Понатаму, Правилникот ја стеснува забраната за платено политичко рекламирање само во директни преноси. Исто така, пократко е определено траењето на молкот.

ПРЕПОРАКИ:

Потребно е интервенција во Правилникот со цел усогласување на дефинициите со оние во Изборниот законик. Се препорачува преиспитување на принципот на избалансирано претставување во медиумите. Заради почитување на меѓународно преземените обврски предвидени со Конвенцијата за прекугранична телевизија, мора да се интервенира во законските решенија и во решенијата во подзаконските акти.

Во Правилникот потребно е да се интервенира во повеќе членови со цел усогласување со законските решенија во Изборниот законик, отстранување на недоследности и прецизирање на одредени прашања.

III ЗАШТИТА НА МЛАДАТА ПУБЛИКА

Промените во медиумите се драматични и во постојано забрзување. Техничко – технолошкиот развој доведува до тоа медиумите да се користат сè повеќе од страна на младата публика преку мобилни, вклучително и видео игри, а има и сè повеќе медиумски услуги на барање. А, и социјалните мрежи добиваат огромно значење и во индивидуална и во социјална смисла.

Новите достигнувања отвораат многу нови можности за младата публика, но во однос на заштитата на младите, тие се, пред сè, предизвик за родителите во остварувањето на нивните одговорности во воспитувањето на децата, но и за државата која мора да ја обезбеди слободата на информирање на децата и заштита на нивниот физички, психички и морален развој.

xv. Пракса во ЕУ

Заштитата на младата публика во медиумите е прашање на кое сè повеќе се посветува интерес во Европската унија. Врз основа на две препораки на Советот и Европскиот парламент,³³ во 2011 година беше изготвен извештај на Европската комисија „Заштита на децата во дигиталниот свет.“³⁴ Извештајот истакнува дека давателите на услуги се повеќе преземаат чекори за борба против незаконски и штетни содржини преку самообврзувачки чекори/етички кодекси, но заштитата е различна и ЕК повикува на постојано унапредување и мониторирање на постоечките механизми. Препорачано е воведување на телефонски линии за пријавување на штетни содржини и поголемо вклучување на интернет провајдерите во заштитата на младата публика. Ограничувањето на пристапот на младата публика се врши, од една страна, со категоризација според возраста и класифицирање на содржината, а од друга страна со почитување на категоризациите и класификациите што е првична одговорност на родителите.

Во однос на категоризациите по возраст и класификациите на аудиовизуелните содржини што се прикажуваат во кината, на ДВД, телевизија или интернет, во 21 земја членка³⁵ и во Норвешка постојат правни обврски и во 13 земји членки има корегулаторни или авторегулаторни обврски.³⁶ Данска предвидува воведување на координирана класификација и категоризација за филмови, ДВД, телевизиски и услуги по барања и овој систем би се однесувал за сите технологии и сите содржини кои би можеле сериозно да ѝ наштетат на младата публика.

33 1998: Council Recommendation of 24 September 1998 on the development of the competitiveness of the European audiovisual and information services industry by promoting national frameworks aimed at achieving a comparable and effective level of protection of minors and human dignity (98/560/EC, OJ L 270, 07.10.1998 P. 48–55 (<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31998H0560:EN:NOT>))

2006: Recommendation of the European Parliament and of the Council on the protection of minors and human dignity and on the right of reply in relation to the competitiveness of the European audiovisual and online information services industry of 20 December 2006 (2006/952/EC, OJ L 378, 27.12.2006, p. 72–77 (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32006H0952:EN:NOT>))

34 European Commission, REPORT FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS on the application of the Council Recommendation of 24 September 1998 concerning the protection of minors and human dignity and of the Recommendation of the European Parliament and of the Council of 20 December 2006 on the protection of minors and human dignity and on the right of reply in relation to the competitiveness of the European audiovisual and online information services industry -PROTECTING CHILDREN IN THE DIGITAL WORLD-, COM(2011) 556, Brussels, 13.9.2011

35 Австрија, Белгија (француската заедница), Чешка, Данска, Финска, Германија, Грција, Унгарија, Ирска, Италија, Латвија, Литванија, Холандија, Малта, Полска, Португалија, Романија, Словачка, Словенија, Шпанија и Обединетото кралство.

36 Австрија, Бугарија, Чешка, Естонија, Германија, Грција, Латвија, Холандија, Полска, Португалија, Словенија, Шведска и Обединетото кралство.

Притоа, 13 земји членки на ЕУ сметаат дека системот на категоризација треба да биде подобрен, а некаде е нагласена недоволната контрола на содржините кај кината и ДВД-ата. Дури 16 земји членки имаат разлики во класифицирањето на истите содржини за кина, за ДВД, телевизија или интернет, а немањето на конзистентност меѓу земјите членки е истакнато како проблем во разбирањето од страна на потрошувачите. Иако 9 земји членки сметаат дека културниот идентитет е поважен и нема потреба за крос-медиа класификациски системи, повеќето земји членки – дури 15 сметаат дека една пан-Европски класификациски систем може да биде воспоставен и да помогне.

Правилата за заштита на малолетниците во ЕУ во однос на телевизиските програми се содржани во Директивата за аудиовизуелни медиумски услуги³⁷ која воведува систем на тн. „градациска регулација според кој правилата за заштита на малолетниците кај услугите по барање се помалку рестриктивни од оние кои важат за традиционалните радиодифузери. Образложението лежи во фактот дека корисниците на услуги по барање може да одлучат што и кога ќе гледаат, додека гледачите на телевизиските програми ја немаат таа можност.

Инаку, во **14 земји членки**³⁸ телевизиските радиодифузери имаат воспоставено систем на ко-регулација/авторегулација во однос на заштита на малолетниците. Во 11 од тие системи, истите вклучуваат и кодекс на однесување.³⁹

Во Грција, законодавството за медиуми бара од радиодифузерите да склучат мултилатерални авто-регулаторни договори. Шведскиот медиумски совет ги повикува радиодифузерите да склучат авто-регулаторни инструменти. Во Естонија се подготвува авто-регулаторен систем за заштита на малолетниците. Во Португалија нема интегриран систем за ко/авто-регулација, меѓутоа меѓу трите најголеми радиодифузери се склучени договори во кои е утврдено систем за класификација на телевизиските програми. Во Полска е воспоставен авто-регулаторен систем бидејќи радиодифузерите не постапуваа согласно нивните заложби. Во Обединетото кралство регулаторот Ofcom има склучено ко-регулаторен договор со надлежниот орган за рекламни стандарди (Advertising Standards Authority) во однос на телевизиското рекламирање. Во Унгарија, двете комерцијални телевизии со национално покривање имаат донесено етички кодекс за попладневни емисии.

Во однос на правната сила и извршливоста на етичките кодекси, во Бугарија и Шпанија непостапување согласно авто-регулаторните кодекси претставува повреда на управното право и операторите може да бидат соодветно санкционирани.

Што се однесува до прашањето за предупредување за штетните содржини, Директивата на ЕУ⁴⁰ во членот 27 предвидува обврска за државите членки да обезбедат програмите што се пренесуваат во некодирана форма да бидат означени или со акустично предупредување или со визуелен симбол за време на нивното емитување. Сепак, во **14 земји**

37 Директива 2010/13/ЕУ на Европскиот парламент и на Советот од 10.3.2010 за координација на одредени законски одредби, регулатива и административни постапки во земјите членки во врска со давањето на аудиовизуелни медиумски услуги (Директива за аудиовизуелни медиумски услуги)

38 Австрија, Белгија, Бугарија, Кипар, Финска, Германија, Грција, Италија, Луксембург, Холандија, Полска, Романија, Словенија и Шпанија.

39 Австрија, Белгија, Бугарија, Кипар, Финска, Германија, Италија, Луксембург, Романија, Словенија и Шпанија. Во Чешката Република нема заеднички систем за радиодифузерите. Индивидуално дифузерите ги следат своите сопствени етички кодекси во кои се имаат посветено на заштита на малолетниците.

40 Директива 2010/13/ЕУ на Европскиот парламент и на Советот од 10.3.2010 за координација на одредени законски одредби, регулатива и административни постапки во земјите членки во врска со давањето на аудиовизуелни медиумски услуги (Директива за аудиовизуелни медиумски услуги)

членки,⁴¹ икони на екранот заедно со акустични предупредувања за потенцијално штетните програми се бара согласно закон, а во Италија согласно кодекс на однесување. Во Бугарија, Кипар, Данска, Обединетото кралство и германската и фламанската заедница во Белгија, законот им дозволува на радиодифузерите да одберат меѓу икона на екранот и акустично предупредување. Некаде законот бара само икона на екранот,⁴² а во Естонија само акустични предупредувања се законски услов.

Радиодифузрите во 13 земи членки⁴³ користат технички филтерски уреди или софтвер, вообичаено интегрирани во ТВ декодерите или хард-диск рекордерите, со цел да ги пречат малолетниците да ги гледаат штетните програми. Во Шпанија и Кипар овие уреди се достапни само на телевизиските канали со претплата.

Во Германија и Романија постојат т.н. пред-заклучувачки системи (pre-locking systems) каде гледачите мора да внесат ПИН од 4 бројки за да ги отворат програмите. Во Германија дигиталните провајдери може да ги пред-заклучат потенцијално штетните програми, а во Романија дигиталните провајдери мора да користат пред-заклучување за пренос на програми наменети за лица над 18 години.

Во однос на **аудиовизуелните медиумски услуги по барање (не-линеарни услуги)** 8 земји членки⁴⁴ имаат воспоставено систем на ко/авто-регулација, а методите кои се користат за рестрикција се: класификации по возраст комбинирано со ограничување на време на емитување, рестрикции на техничкиот пристап како филтрирање, енкрипција, пред-заклучување/ПИН кодови или други системи за верификација на возраста.⁴⁵

Заклучок на Европската комисија е дека земјите членки прават се повеќе напори за преземање мерки за заштита на малолетниците во медиумите. Како најпогодна е препорачана политиката со значителна компонента од авто-регулаторни мерки која одговара на потребите на флексибилен и соодветен начин. Меѓутоа, утврдено е дека на регулаторните и авто-регулаторните мерки во земјите членки, исто така, им недостига амбиција и конзистентност со мерките преземени во другите земји членки, како и нивна ефективна имплементација. Така, Европската комисија повикува на понатамошни мерки согласно најдобрите практики во земјите членки.

Пракса во поединечни ЕУ земји членки

Заштитата на децата од штетно медиумско влијание се заснова на споделена одговорност меѓу родителите и државата што е изразено преку контролата на провајдерите, односно категоризација на програмите. Со тоа се прави рамнотежа со правото на родителите да ги воспитуваат своите деца, секако согласно одредени стриктни услови. Така, се почитува одлуката родителите конечно да решат што е штетно за нивните деца. Меѓутоа, и праксата меѓу земјите членки во категоризација на програмите е многу различна.

Во **Германија**, федералниот Закон за заштита на младите предвидува доколку еден аудиовизуелен производ наменет за кина и медиумска дистрибуција/продажба не произве-

41 Чешка, Финска, Германија, Грција, Унгарија, Италија, Латвија, Литванија, Малта, Холандија, Романија, Словенија, Шпанија и Шведска.

42 Австрија, Франција, Француска заедница во Белгија, Полска, Португалија и Словачка.

43 Австрија, Белгија (Француска заедница), Бугарија, Кипар, Германија, Италија, Латвија, Полска, Холандија, Романија, Шпанија, Шведска и Обединетото кралство.

44 Бугарија, Белгија (Француска заедница), Чешка Република (само за рекламирање), Германија, Ирска, Полска, Шведска и Обединетото кралство.

45 Во Латвија провајдерите треба да ги покријат штетните слики, а непристојните зборови да се заменат со врева.

дува ризик за малолетниците, дека треба да биде рангиран. Возразните класификации се: „Без ограничување за возраста“, „Од 6 години“, „Од 12 години“, „Од 16 години“ и „X рангиранот“. Одговорните тела за класификација се Врховните регионални младински органи кои се поддржани од две авто-регулаторни тела (Авто-регулаторна организација на филмската индустрија и Авто-регулаторна организација на индустријата за забавен софтвер). Надзор спроведуваат регионалните регулатори и нивното одговорно тело – Комисија за заштита на младите од штетно медиумско влијание. Така, во Германија постои ко-регулаторен систем. Провајдерите ги исполнуваат нивните обврски со ограничување на време на прикажување, со класифицирање на содржините или со блокирање/енкрипција. Понатаму, Авто-регулаторната организација на даватели на мултимедијални услуги вовеле софтвер за категоризација на програмите според возраста⁴⁶ и така, секоја програма поминувајќи низ софтверот добива ознака која ја носи за целото време на прикажување.⁴⁷

Ко-регулаторен систем на контрола на содржините е воведен и во **Финска**. Согласно Законот за аудиовизуелни програми, класификациите по возраст се: „За сите“ или за од 7, 12 или 16 години. Програмите наменети за возрасни не се класифицираат. Пристапот на содржините за децата се врши со избор на време на прикажување, користење на технички средства или други начини на утврдување на возраста. Кога се емитуваат содржините, истите мора да бидат означени со симбол за возраста и пиктограми за содржината. Согласно закон донесен во 2012 година, одговорно лице за примена на одредбите е Финскиот центар за медиумско образование и аудиовизуелни програми кој е во рамките на Министерството за образование и култура.⁴⁸ Центарот води регистар на поединците кои се одговорни кај медиумски провајдери за класифицирање на аудиовизуелните програми, а воедно предвидено е воведување на софтверска програма заради класифицирање на програмите.

Во **Франција**, согласно Актот за слобода на комуникација донесен 1986, а последно менуван во 2009 година, воведен е ко-регулаторен механизам за заштита на децата. Според законот аудиовизуелните содржини се класифицираат во следните возрасни групи: категорија I (сите возрасти), категорија II (од 10 години), категорија III (од 12 години), категорија IV (од 16 години) и категорија V (несоодветно за деца и млади луѓе под 18 години). Воедно, постои обврска за класифицирање на програмите со пиктограм, вклучително и секој пат кога наведената содржина е само спомената, на пр. во каталог или рекламни пораки).

Кај давателите на услуги по барање, содржините од IV категорија може да се прикажуваат после 22.30 часот и 5 утрото. Содржините исклучиво наменети за возрасни може да се нудат само кај услуги со плаќање т.е со претплата или со плаќање за гледање. Од јули 2012 година, содржините за возрасни мора да се заштитени со посебен пристап и тоа со посебен личен код кој се активира кога прв пат се користат. Пред јули 2012, содржините од V категорија можеа да се емитуваат само во одредено време. Услугите кои бараат проверка на возраста се вршат со испраќање на копија од личната карта на корисникот.⁴⁹

Холандија го изменила своето законодавство во 2008 и 2009 година согласно правото на ЕУ. Законот за медиуми воспоставува ко-регулаторен систем за провајдерите и за најголемиот дел од содржините кои тие ги дистрибуираат. Истиот се состои од само-регулаторно

46 Види: www.alterklassifizierung.de

47 European Audiovisual Observatory, Protection of Minors and Audiovisual Content On-Demand, IRIS Plus 2012-6, Strasbourg, стр.13-16

48 Види: http://meku.fi/images/meku_laki_711_2011_en.pdf,

49 European Audiovisual Observatory, Protection of Minors and Audiovisual Content On-Demand, IRIS Plus 2012-6, Strasbourg, стр.18-19

тело поддржано од телевизиските радиодифузери, а надзор врши медиумскиот регулатор (Commissariaat voor de Media). Класифицирањето на содржините според возраста и мониторирањето на класифицирањето е доверено на холандскиот Институт за класификација на аудиовизуелни медиуми (НИКАМ) кој почна со работа во 2001 година. Овој систем се применува на содржини што се несоодветни за малолетници под 16 години.

Членови на НИКАМ се издавачи на филмови и дистрибутери аудиовизуелни содржини, како и јавни и приватни радиодифузери. Законот за медиуми предвидува НИКАМ правилата да важат за услугите на јавните радиодифузери по барање, но исто така се задолжителни и за комерцијалните провајдери ако се согласат да ги следат правилата на НИКАМ. НИКАМ воспостави систем каде обучен персонал на медиумските провајдери (таканаречени кодери) врши класификацијата на одредена содржина преку пополнување на online прашалник. Софтверот ја дава класификацијата на содржината („За сите возрасти“, „За 6 години“, „За 12 години“, „Од 16 години“) врз основа на информацијата дадена од кодери-те и во исто време се даваат еден или повеќе пиктограми кои го симболизираат ризикот од таа содржина.

Телевизиските радиодифузери кои се членови на НИКАМ може да пренесуваат само материјал кој „може“ да е штетен за развојот на децата. Комерцијалните провајдери на нелинеарни аудиовизуелни медиумски услуги може да пренесуваат содржини кои сериозно може да му наштетат на развојот на децата, само ако гарантираат дека истите вообичаено не можат да се видат или слушнат од публиката која треба да биде заштитена.⁵⁰

Во **Словачка** заштитата на децата од медиумските содржини, меѓу другото, се врши со ознаките: „За сите возрасти“, „од 7 години“, „Од 12 години“, „Од 15 години“ и „од 18 години“. Обврската за класифицирање е на продуцентот на аудиовизуелното дело, или на компанијата која врши дистрибуција. Надзор врши словачкиот Совет за радиодифузија и ретрансмисија.⁵¹

Во **Словенија**, Агенцијата за поштенски и електронски комуникации (АПЕК) врши надзор над телевизиските радиодифузери и на провајдерите на аудиовизуелни услуги по барање, согласно одредбите за заштита на деца и малолетници. Правилата за заштита на децата се содржани во акт донесен од страна на АПЕК, а надлежниот министер донесува акт кој ги регулира визуелното и аудиското предупредување за содржините. Забрането е емитување на содржини кои сериозно може да го наштетат физичкиот, менталниот и моралниот развој на децата. Таквата забрана не е толку стриктна за провајдерите на услуги по барање, ако има соодветна техничка заштита.

Понатаму, содржините што не се соодветни за деца под 12 години може да се емитуваат после 21 часот, содржините што не се соодветни за деца под 15 години после 22 часот и содржини што не се соодветни за деца под 18 години после 12 часот до 5 утрото. Воедно, содржините мора да бидат пропратени со соодветно визуелно и аудиско предупредување за штетноста.⁵²

50 European Audiovisual Observatory, Protection of Minors and Audiovisual Content On-Demand, IRIS Plus 2012-6, Strasbourg, стр.19-20

51 European Audiovisual Observatory, Protection of Minors and Audiovisual Content On-Demand, IRIS Plus 2012-6, Strasbourg, стр.20-22

52 Види: <http://www.apek.si/protection-of-children-and-minors>

xvi. Медиумската заштита на децата во Република Македонија

Една студија за разликите во класифицирање на филмовите меѓу земјите од Европа нагласува дека, и покрај заедничката цел за заштита на децата, разликите меѓу земјите потекнуваат од различните концепти за детството, адолесценцијата и улогата на државата и родителите во воспитувањето на децата.⁵³ Истакнато е дека приближувањето на стандардите во Европа во делот на детската заштита во медиумите бара разбирање на културниот контекст, односно менталитетот, филозофијата и погледот на живот, концептите за детство, адолесценција и воспитување.⁵⁴

Разбирањето на културниот контекст кај другите претпоставува првично разбирање на својот културен контекст и опкружување. Во таа смисла, Република Македонија мора да работи на унапредување на заштитата на децата во медиумите, а тоа значи согледување на постигнатите позитивни резултати, детектирање на слабосите, вршење на анализи, преземање на соодветни мерки и активности итн.

Заштитата на помладата публика во медиумите е едно прашање на кое ЗРД му посветува внимание. Така, членот 75 став 3 ги забранува телефонските услуги со посебна тарифа во образовни и детски програми, како и и емитување на рекламни или телешопинг спотови во детски програми чие планирано времетраење е помало од 30 минути (член 100 став 2). Одредби кои се посебно посветени на заштита на малолетната публика се оние содржани во членот 70, 71 и 88 од ЗРД. Така, членот 70 забранува прикажување на порнографија, прекумерно насилство и други штетни програми.⁵⁵ А, членот 71 го утврдува времето и условите под кои се прикажуваат програмските содржини штетни за физичкиот, психичкиот и моралниот развој на младата публика, како и предвидува донесување на задолжителни правила од страна на СРД кои ќе го регулираат начинот на категоризација, облиците на акустично и визуелно прикажување, какои временските периоди во кои се прикажуваат

53 На пример, во британското општество прифатена е претпоставката дека младите се со ограничена самоконтрола и им недостига емоционална сила, дека истите лесно можат да се идентификуваат со неприфатливи бихевиористички модели, па затоа одговорност е на законодавците да одлучат што е добро/лошо и е нагласена улогата на државата во воспитувањето на децата. Слично и во Германија каде се смета дека младите не можат да донесат свое мислење врз основа на искуството, па затоа државата го прави место нив. Има мала доверба во способноста на родителите за ефективно влијание врз децата во воспитувањето, па тоа е доверено на државно надзорно тело и е нагласена потребата за поголема контрола и ограничување на пристапот на децата кон медиумските содржини. Во однос на помладата публика се смета дека сцени со проблематични прашања, како развод или семејно насилство, може да имаат особено штетни ефекти.

Во Франција, Шведска, Португалија и Ирска се нагласува улогата на родителите во воспитувањето на децата, се смета дека младите се посposобни да разберат апстрактни форми на насилство, но се сметаат особено штетни сцени на реалистично насилство, а се нагласува одговорноста на родителите да ги воспитаат децата да ги користат медиумите на одговорен начин.

54 Büttner Christian, *The Protection of Minors Against Harmful Media Content in Europe*, достапно на: http://www.nordicom.gu.se/common/publ_pdf/180_121-130.pdf, пристапено на 18 март 2013 година

55 Членот 70 од ЗРД предвидува: „Програмите на радиодифузерите не смеат да содржат порнографија, прекумерно насилство, или други програми кои можат сериозно да го загрозат физичкиот, психичкиот и моралниот развој на децата и младите. Прекумерно насилство претставува ширење текстуални, вербални и визуелни пораки со кои, во термини од програмата што им се достапни на малолетниците, се глорифицираат физички, вербални или психолошки облици на садизам или слични видови насилство кое е цел самото за себе и на ниту еден начин не може да се оправда ниту преку контекстот на жанрот, ниту преку мотивите на драмското дејствие на прикажуваната програма. Програмските сервиси со порнографски содржини јавните комуникациски мрежи можат да ги пренесуваат само во кодиран облик.“

содржините кои се штетни за младата публика.⁵⁶

Исто така, членот 88 забранува рекламите и телешопингот упатени на децата или во кои учествуваат деца да содржат пораки што можат да ги повредат нивните интереси и развој. Воедно, забрането е со рекламирањето и телешопингот да се поттикнуваат малолетните деца на различни негативни појави.⁵⁷ Особено е важен ставот 3 кој забранува вклучување на малолетните лица во платено политичко рекламирање за време и надвор од изборна кампања.

Непочитувањето на членот 71 е основ за поведување на прекршочна постапка во која, согласно член 166 став 1 точки 11-13 од ЗРД, санкцијата за радиодифузер е глоба во износ од 4.000 до 5.000 евра во денарска противвредност.

xvii. Правилник за заштита на малолетната публика од програми што можат штетно да влијаат врз нејзиниот физички, психички и морален развој

Правилникот за заштита на малолетната публика од програми што можат штетно да влијаат врз нејзиниот физички, психички и морален развој (во натамошниот текст: Правилникот за малолетната публика) беше донесен на 9.2.2007 година.⁵⁸

Истиот е донесен согласно членот став 1 точка 5 кој му дава општо овластување на СРД за донесување на подзаконски акти за спроведување на ЗРД, а посебното овластување за донесување на наведениот правилник е членот 71 од ЗРД став 3.⁵⁹

Правилникот е донесен пред повеќе од 6 години. Во услови на унапредувањето на законодавството и техничките можности, едно прашање кое основано се поставува е дали правилникот сè уште ги задоволува законските барања за заштита на малолетната публика. Особено треба да се има во предвид техничко-технолошкиот развој кој ги прави медиумските содржини се повеќе достапни за младата публика, а од аспект на земја кандидат за членство во ЕУ мора да се следат чекорите и активностите кои се преземаат во Унијата за унапредување на ова прашање.

Во членот 3 Правилникот воведува задолжителна категоријација за вкупната емитувана програма на радио и телевизиските сервиси, освен за вестите и информативните програми. За штетноста на содржините емитувани во вести и информативните програми, одговорност е предвидена за уредниците, како и обврска за најава со предупредувачки ко-

56 Членот 71 предвидува: „Програмските содржини што можат да го загрозат физичкиот, психичкиот и моралниот развој на децата и младите а не се предвидени со членот 70 на овој закон можат да се емитуваат само во период од 24,00 до 5,00 часот.

Програмите од ставот 1 на овој член треба да бидат означени пред почетокот на нивното емитување, со акустично и визуелно предупредување за тоа дека не се препорачливи за одделни сегменти од публиката.

Начинот на категоризација, облиците на акустично и визуелно прикажување, како и временските периоди во согласност со ставот 1 на овој член во кои можат да се прикажуваат содржините што можат штетно да влијаат врз физичкиот, психичкиот и моралниот развој на децата и младите ги определува Советот за радиодифузија со задолжителни правила, во согласност со овој закон и меѓународни договори што ги ратификувала или им пристапила Република Македонија.

Радиодифузерите се должни да ги почитуваат правилата од ставот 3 на овој член.“

57 Членот 88 став 2 предвидува: „Со рекламирањето и телешопингот не смее:

- директно да се поттикнуваат малолетните лица да купуваат производи или услуги искористувајќи го нивното неискуство или лекомисленост;

- директно да ги охрабруваат малолетните лица да бараат од родителите или од други лица да ги набават рекламираните производи или услуги;

- да се искористува посебната доверба што малолетните лица ја имаат во родителите, наставниците или други лица и

- да се прикажува малолетни лица во опасни ситуации.“

58 Правилникот за заштита на малолетната публика од програми што можат штетно да влијаат врз нејзиниот физички, психички и морален развој, („Службен весник на РМ“ број 21 од 22.2.2007 година).

59 Член 71 став 3 од ЗРД предвидува дека „Начинот на категоризација, облиците на акустично и визуелно прикажување, како и временските периоди [на прикажување...] ги определува Советот за радиодифузија со задолжителни правила, во согласност со овој закон и меѓународни договори што ги ратификувала или им пристапила Република Македонија.“

ментар од водителот доколку прилозите или составните делови во вестите и во информативните програми вклучуваат штетни содржини (член 4). **Во овој случај се поставува прашањето зошто да нема обврска и за визуелен предупредувачки сигнал додека трае прилогот, ако се прикажуваат слики/сцени/глетки штетни за младата публика. Тоа е препорачливо земајќи предвид и дека меѓу публиката има лица со оштетен слух.**

Членот 5 предвидува задолжително акустично и визуелно предупредување само на телевизиските програми, но не и во радио програмите.⁶⁰ **Оваа одредба е проблематична затоа што ЗРД во членовите 70 и 71 не прави разлика меѓу телевизијата и радиото во обврската за пренесување и категоризација на содржините.** Од друга страна, кај нас на радио може да слушнат најразлични емисии и реклами кои може штетно да влијаат на развојот на децата.⁶¹

Членот 6 од Правилникот ја предвидуваат категоризацијата и времето на дозволено прикажување на категориите програми. Така, во Република Македонија има повеќе категории на програми: прва категорија (наменети за целата публика), втора категорија (оние кои може да ја вознемират малолетната публика и се препорачува надзор од родител или старател), трета категорија (програми што не се препорачуваат за деца под 12 години и за чие следење е неопходен родител или старател), четврта категорија (програми што не се препорачуваат за деца под 16 години и за чие следење е неопходен родител или старател) и петта категорија (програми што не се соодветни за публика под 18 години. Членот 10 точно ги дефинира предупредувачките сигнали како комбинации на текстуално, вербално, акустично и визуелно предупредување.

Од страна на претставници на стручните служби на СРД е истакнато дека категоризацијата според возраста, односно токму 12, 16 и 18 години возраст се земени како ограничување и притоа, при одлучувањето како компаративни искуства биле земени предвид искуствата во Холандија и Велика Британија.

Она што е забележливо е дека категоризацијата е слична на онаа во другите европски земји. Меѓутоа, за програмите од втора категорија не е наведено дека не се препорачуваат за деца под 8 години, иако тоа стои во Коментарот кон правилникот.⁶² Воедно, кај предупредувачките сигнали утврдени во членот 10, единствената разлика на сигналите за првата и втората категорија се боите и натписите под нив. Можеби треба да се размисли за појасно разграничување затоа што од ваквата поставеност прашање е дали родителите можат јасно да ја направат разликата. Притоа, мора да се земе предвид обајснувањето во Коментарот кон Правилникот каде е наведено дека програмите од втора категорија може да третираат посериозни теми како девијантно однесување, семејно насилство, расизам и сл.

Компаративно гледано, во другите земји се нагласува дека програмите не се препорачуваат за деца под 6 или 7 години. Следејќи ја праксата во другите западно-европски земји, како Германија, Финска, Холандија и Словачка, потребно е појасно препорачување на

60 Член 5 предвидува: „Облиците на акустично и визуелно предупредување задолжително се аплицираат само на телевизиските програми, и тоа:

- во сите видови играна програма и

- во оние видови документарна, документарно-забавна, забавна и спортска програма кои било како целина, било преку некои нивни делови, можат штетно да влијаат врз физичкиот, психичкиот и моралниот развој на малолетната публика.

Облиците на предупредување не се применуваат во радио програмите.“

61 Во емисијата „Петар за појадок и пауза“ на радио Метрополис која се емитува претпладне секој ден од 9 – 12 часот има говор кој не е соодветен за деца од помлада возраст.

62 СРД, Коментар кон Правилникот за заштита на малолетната публика од програми кои можат штетно да влијаат врз нејзиниот физички, психички и морален развој, достапно на: http://srd.org.mk/index.php?option=com_content&view=article&id=85&Itemid=50&lang=mk, пристапено на 15 март 2013 година, стр.6

програмите од втората категорија за деца над 8 години.

Времето на прикажување на категоризираните програми е утврдено во членот 7 од Правилникот⁶³ што е согласно европските практики и европските правила.

Правилникот за младата публика во членот 8 ја лоцира одговорноста за категоризација на програмите на уредникот според неговата проценка според мотивите, функционалноста на информациите и евентуалните етички и други општествени последици. **Се поставува прашањето дали може одговорноста да лежи во уредниците и нивната способност за проценка со оглед дека одговорните лица за категоризација мора да имаат посебна обука за истата. Понатаму, во определени случаи реалната категоризација може да има спротивен ефект на гледаноста, па реално е да се очекуваат и злоупотреби, односно пониска категоризација.**

Членовите 11, 12 и 13 го регулираат начинот на користење на предупредувачките сигнали, односно нивното емитување пред почетокот и за време на телевизиските програми, времетраењето и просторот на кој треба истите да се емитуваат. Исто така, предвидено е најавите и форшпаните дека не смеат да имаат содржина потенцијално штетна за малолетната публика, задолжително да бидат обележани со визуелниот знак за категоризација кој, воедно, мора да биде истакната и во прегледите во програмската шема на телетекстот и во дневниот печат.

Користењето на предупредувачките сигнали е добро регулирано со Правилникот за малолетната публика. Останува да се види колку ефективно се применува од страна на радиодифузерите, дали имало водење на постапки пред СРД, кој бил исходот итн.

Од аспект на јавноста, исто така, важно е можноста за реакција на публиката во случај на пренесување на содржини кои се штетни за малолетната публика. Како СРД остварува контакт со јавноста, дали има промовирано телефонска линија за пријавување на такви содржини и сл. Воедно, важна е промоцијата на предупредувачките сигнали за родителите, односно појаснување на нивното значење со оглед дека Коментарот кон Правилникот има добри објаснувања на различните категории на програми.

ПРЕПОРАКА:

Се препорачува дополнување на членот 89 од ЗРД каде забраната за рекламирање и телешопинг на одредени содржини ќе се надополни со забрана дека рекламирањето и телешопингот не смее да пренесува содржини штетни за физичкиот, психичкиот и моралниот развој на децата. Воедно, категоризациите извршени со Правилникот треба да важат и за радиопрограмите.

Со оглед на тоа дека детството е исклучително важен период за развој на децата, корисно би било препораката на СРД која е содржана во коментарот да биде задолжителна, односно програмите од втора категорија да не се препорачуваат за деца под 8 години и тоа јасно да биде изразено во предупредувачкиот сигнал.

Воедно, се препорачува да се преиспита системот за категоризација на програмите. Потребно е одговорноста да лежи во одредено тело кое ќе обезбедува објективно категоризирање на програмите.

63 Членот 7 од Правилникот предвидува: „Во зависност од очекуваниот состав на публиката, категориите програми можат да се емитуваат во следните временски периоди:

- Првата категорија се емитува во текот на целото деноноќие;
- Втората категорија се емитува во периодот од 17:00 до 05:00 часот;
- Третата категорија се емитува во периодот од 21:00 до 05:00 часот;
- Четвртата категорија се емитува во периодот од 22:00 до 05:00 часот;
- Петтата категорија се емитува во периодот од 00:00 до 05:00 часот. “

Конечно, се препорачува промоцијата на предупредувачките сигнали за родителите, односно појаснување на нивното значење, како и промоција на можноста за граѓаните да се реагира кога се емитуваат штетни содржини.

IV. ЕЛЕКТРОНСКИТЕ КОМУНИКАЦИИ И МЕДИУМИТЕ

xviii. Правилник за содржината и формата на нотификацијата, потребната документација и потврда за регистрација

Со овој правилник⁶⁴ се пропишува содржината и формата на нотификацијата, потребната документација и потврдата за регистрација што правните и физичките лица треба да ја достават до Агенцијата за електронски комуникации пред започнување на изградба и/или употреба на јавни електронски комуникациски мрежи и/или обезбедување на јавни електронски комуникациски услуги, менување или прекин во обезбедувањето на јавни електронски комуникациски услуги.

Нотификацијата е важен документ кој правните и физичките лица мора да го поднесат со цел да се регистрират како корисници на јавни електронски комуникациски мрежи или услуги, а нејзината важност се потврдува со фактот дека, според Законот за електронски комуникации, субјектите кои нема да достават нотификација ќе се казнат со глоба во износ од 7% до 10% од вкупниот годишен приход.

Постапката за нотификација е регулирана со член 28 од Законот за електронските комуникации, меѓутоа овој Правилник на подетален начин ја регулира содржината и формата на истата.

Проблематичен е основот на донесување затоа што наведениот Правилник е донесен врз одредба која со измените на Законот за електронски комуникации беше изменета во 2010 година. За разлика од стариот текст,⁶⁵ членот 14 точка а денес ја предвидува надлежноста на Комисијата за донесување на Статут по претходно добиена согласност од Собранието на РМ. Еден заклучок кој следува е дека Правилникот не е усогласен со измените на ЗЕК од 2010 година.

ПРЕПОРАКА:

Потребно е Правилникот да биде усогласен согласно измените на ЗЕК.

64 Правилник за содржината и формата на нотификацијата, потребната документација и потврдата за регистрација, „Службен весник на РМ“ бр. 143 од 27.11.2009 година.

65 Членот 14 точка а) од ЗЕК („Службен весник на РМ“ бр.13/2005, 14/2007, 55/2007 и 98/2008) гласеше: „Комисијата ги има следните надлежности: а) донесува статут и други акти на Комисијата“.

xix. Правилник за видот и содржината на податоците кои операторите на јавни комуникациски мрежи и/или давателите на јавни комуникациски услуги се должни да ги објават во врска со општите услови за пристап и користење, цените и тарифите и параметрите за квалитет на јавните комуникациски услуги

Правилникот за видот и содржината на податоците кои операторите на јавни комуникациски мрежи и/или давателите на јавни комуникациски услуги се должни да ги објават во врска со општите услови за пристап и користење, цените и тарифите и параметрите за квалитет на јавните комуникациски услуги е донесен од страна на директорот на ЕК на 18 март 2011 година.⁶⁶ Истиот е менуван два пати,⁶⁷ а е донесен согласно член 17 точка ж и членовите 52, 95 и 97 од Законот за електронските комуникации. Истиот ги утврдува видот и содржината на податоците кои операторите на јавни комуникациски мрежи и/или даватели на јавни услуги се должни да ги објават, а се однесуваат на општите услови за пристап и користење на јавните комуникациски услуги,⁶⁸ како и цените и тарифите.

Со Правилникот операторите и/или давателите на услуги се обврзани да ги објават општите услови⁶⁹ за пристап и користење на јавните комуникациски мрежи на својата веб страна и во своите продажни места, а АЕК да ги објави на својата веб страна со цел да им се овозможи на корисниците на направат избор на кои комуникациски услуги ги избираат. Воедно, Правилникот утврдува дека пристапот се обезбедува врз основа на склучен договор, а по претходно барање за склучување на претплатнички договор. Во случај на техничка неможност на задоволување на барањето, истото се става на листа на чекање, а во случај на одредени ограничени можности како елементарни непогоди, вижа сила, воена или вонредна состојба утврден е редослед по кој се исполнуваат барањата.⁷⁰

Согласно членот 8 од Правилникот, претплатничкиот однос се смета за заснован од денот на склучување на претплатничкиот договор, а правата и обврски важат од денот на активирање на услугите. Воедно, детално е утврдено што треба да содржи секој претплатнички договор за истиот да овозможи целосна информираност на корисниците, а е прецизирано дека составен дел од истиот се анексите и обрасците кои се склучуваат заради активирање/декативирање на услугата, како и електронските записи од евиденцијата на

66 Правилник за видот и содржината на податоците кои операторите на јавни комуникациски мрежи и/или давателите на јавни комуникациски услуги се должни да ги објават во врска со општите услови за пристап и користење, цените и тарифите и параметрите за квалитет на јавните комуникациски услуги, („Службен весник на РМ“ број 35 од 22.3.2011 година)

67 Правилници за изменување и дополнување на Правилникот за видот и содржината на податоците кои операторите на јавни комуникациски мрежи и/или давателите на јавни комуникациски услуги се должни да ги објават во врска со општите услови за пристап и користење, цените и тарифите и параметрите за квалитет на јавните комуникациски услуги, („Службен весник на РМ“ број 89 од 16.7.2012 година) и („Службен весник на РМ“ број 124 од 5.10.2012 година)

68 Јавните комуникациски услуги на кои се однесува Правилникот се следните: јавни фиксни телефонски услуги, јавни мобилни телефонски услуги, јавни услуги на говор преку мрежи со комутација на пакети (Интернет Протокол и други протоколи), јавни услуги за пренос на податоци, јавни услуги на изнајмени линии, јавни услуги за дистрибуција на радио и телевизиски програми преку кабелска или друга јавна комуникациска мрежа, услуги со додадена вредност.

69 Општите услови утврдени во член 3 од Правилникот се однесуваат на: начин на пристап и склучување на претплатнички договор; листа на услуги; цени и тарифи; начин на плаќање; права и обврски на операторот и/или давателот на услуги; права и обврски на претплатниците; параметри за квалитет; информации за условите и начинот на користење на терминалната опрема од страна на претплатниците во согласност со техничките спецификации; ограничување или прекин на пристап; исклучување на претплатник; право на приговор и жалба; раскинување на претплатнички договор.

70 Утврдениот редослед во членот 6 е како следува:

- органите на државна управа и единиците на локалната самоуправа;
- Армијата на Република Македонија;
- државни органи, организации, установи и претпријатија и трговски друштва со јавни овластувања;
- медиумите од областа на радиодифузната дејност.

операторот (СМС порака, аудио запис, веб пошта, електронска пошта и сл.).

Членот 8 во ставот б утврдува дека задолжителното траење на договорната обврска да биде на 12 месеци со најдолг задолжителен период за кој може да се склучи претплатничкиот договор од 24 месеци. Притоа, обврските од договорите не смеат да бидат продолжени по автоматизам. Воедно, рокот во кој може да биде раскинат претплатничкиот договор по барање на претплатникот е оставен на избор на операторите и/или давателите на услуги (член 26).

Цените за пристап и користење утврдени во ценовници мора да бидат јавно објавени и достапни до корисниците во продажните салони на операторите и/или давателите на услуги и на веб страните (член 13), а прецизиран е начинот на плаќање на надоместокот за користење на јавните комуникациски услуги (член 15) и враќањето на паричните средства во одредени случаи (член 17). Правилникот ги прецизира обврските на операторите и/или давателите на услуги (член 19), како и правата и обврските на претплатниците (член 20 и 21). Утврдени се дозволените случаи кога може да биде ограничен или прекинат пристапот до јавните комуникациски услуги (член 22), случаите кога може да се исклучи претплатник.

Важно е дека се гарантира правото на приговор и жалба на претплатниците (член 25). Притоа, предвидени кратки рокови за преземање на дејствијата (15 дена за поднесување и 15 дена за долучување по приговорот) што значи дека целта е постапувањето да биде итно и ефикасно. Претплатниците имаат право да побараат заштита и од самата Агенција за електронски комуникации и притоа, рокот за донесување на одлуката од страна на АЕК е 42 дена. Се чини дека роков е предолг.

Од аспект на медиумите, овој Правилник е значаен со регулирањето на јавни услуги за дистрибуција на радио и телевизиски програми преку кабелска мрежа или друга јавна комуникациска мрежа (член 40). Притоа, предвидена е обврска за операторите и/или давателите на услуги да ја градат мрежата на начин на кој ќе му овозможат приклучок на сите субјекти што постојат на подрачјето на неговото работење, а дистрибуцијата на радио и телевизиските програми да биде истовремено, целосно и непрекинато. Воедно, се предвидува забрана за операторите и/или давателите на услуги да исклучат постоечки заеднички антенски систем. Се предвидува дека на барање на претплатник треба да се обезбеди техничка можност за забрана на пристап до одредени канали или да се обезбеди код за нивно активирање. Дополнително е предвидено во претплатничките договори да се дефинира минималниот број на различни радио или телевизиски канали кои ќе се испорачуваат за времетраењето на претплатничкиот договор, како и да се објават информации дали форматот на пренос на програмите на радиодифузерите е во SD или HDTV технологија.

ЗАКЛУЧОК:

Рокот во кој одлучува АЕК по приговори од претплатници се чини предолг.

ПРЕПОРАКА:

Потребно е да се преиспита рокот во кој одлучува АЕК по приговори од претплатници. Истиот треба да се усогласи согласно природата на секоја комуникациска услуга и доколку е потребно, може да се предвидат и различни рокови за различни услуги. Тоа е секако со цел ефективно и итно излегување во пресрет на интересите на корисниците на јавните комуникациски услуги.

xx. Правилник за решавање на спорови пред АЕК

Правилникот за решавање на спорови, објавен на официјалната веб страна на АЕК,⁷¹ е донесен од страна на Комисијата на АЕК на 1.9.2008 година. Истиот е донесен согласно член 14 точка а, а во врска со членот 9 точка р и членовите 122 до 123 од Законот за електронските комуникации („Службен весник на РМ“ бр.13/2005, 14/2007, 55/2007 и 98/2008).

Правилникот е заведен како бр.11-201/1 од 01.09.2008 година и е потпишан од Софче Јовановска, претседател на АЕК. Правилникот не е објавен во „Службен весник на Република Македонија“, туку во членот 54 од истиот е наведено дека правилникот се објавува на огласната табла на Агенцијата и веб-страницата, а влегува во сила наредниот ден од објавувањето на огласната табла.

На официјалната веб страна на АЕК прикачен е Правилник за дополнување на Правилникот за решавање на спорови каде стои дека Комисијата како орган на АЕК го донела на ден 25.02.2011 година. Меѓутоа, истиот е без деловоден број, потпис на овластено лице, како и без одредби за стапување во сила и објава и сл.

Кај овој правилник проблематични се многу прашања што се доведува во прашање правната сила на истиот. Прво, проблематичен е основот на донесување затоа што Правилникот за решавање на спорови е донесен врз одредба која со измените на Законот за електронски комуникации беше изменета во 2010 година. За разлика од стариот текст,⁷² членот 14 точка а денес ја предвидува надлежноста на Комисијата за донесување на Статут по претходно добиена согласност од Собранието на РМ. Следува заклучок дека Правилникот за решавање на спорови не е усогласен со измените на ЗЕК од 2010 година.

Понатаму, Правилникот за дополнување на Правилникот за решавање на спорови е донесен во 2011 година и истиот врши измени на стариот, неусогласен Правилник. Притоа, тој е донесен врз основа на членот 14 точка ж од ЗЕК кој предвидува соработка со други органи⁷³ и член 13 точка в алинеја 10 од Статутот кој предвидува донесување од страна на Комисијата на општи акти потребни за работењето на Агенцијата. Проблематични се правните основи затоа што законските одредби на кои се повикува Правилникот регулираат друго прашање.

Воедно, се доведува во прашање надлежноста на Комисијата за донесување на Правилникот за решавање на спорови со оглед дека членот 14 став с ја овластува Комисијата за донесување на општи акти за работењето на Агенцијата, а во четиринаесеттата глава од ЗЕК законодавецот не дал овластување за донесување на подзаконски акти со кои би се дорегулирале правилата за решавање на спорови.

Правилата за работењето на АЕК не може да се изедначат со правилата за решавање на спорови бидејќи вторите задираат во прашање од интерес на трети лица, односно субјектите кои може да водат спорови согласно членовите 122 – 133 од ЗЕК.

Понатаму, членот 122 став 3 од ЗЕК предвидува дека „Во постапките за решавање на спорови Агенцијата ги применува одредбите од Законот за општа управна постапка, доколку со овој закон поинаку не е уредено.“ Спротивно на таа одредба, Правилникот за реша-

71 АЕК, Правилник за решавање на спорови, достапно на http://www.aec.mk/index.php?option=com_content&view=article&id=273%3A2011-07-15-08-10-44&catid=48%3AZakoni&Itemid=91&lang=mk, пристапено на 21 март 2013 година

72 Членот 14 точка а) од ЗЕК („Службен весник на РМ“ бр.13/2005, 14/2007, 55/2007 и 98/2008) гласеше: „Комисијата ги има следните надлежности: а) донесува статут и други акти на Комисијата“.

73 Членот 14 точка ж од ЗЕК („Службен весник на РМ“ бр.13/2005, 14/2007, 55/2007, 98/2008 и 83/2010) предвидува: „Комисијата ги има следните надлежности:.....ж) соработува со други државни органи и институции, органи на единиците на локалната самоуправа и со невладини организации и здруженија на граѓани во Република Македонија.“

вање на спорови воведува одредби (членови 5, 7, 11) со кои се дерогираат одредбите од Законот за општата управна постапка (ЗОУП) и понатаму се воведува супсидиерна примена на Законот за медијација (членови 12 - 20). Со одредбите кои се однесуваат на арбитража (членови 21 – 52) се утврдуваат правила на постојана арбитража што е спротивно на членовите 131 и 132 од ЗЕК каде е предвидена голема диспозиција на волја на странките во водењето на постапката.

Конечно, правната сила е доведена во прашање затоа што Правилникот за решавање на спорови не е објавен во „Службен весник на РМ.“ Уставот на Република Македонија во членот 52 предвидува задолжително објавување на законите и прописите во Службен весник на Република Македонија.⁷⁴ Подзаконските акти од општ карактер мора да бидат објавени во службениот весник за истите да добијат статус на дел од правниот поредок на РМ и да произведуваат ефективно дејство. Тоа не е направено во случајот со Правилникот за решавање на спорови и неговото дополнување.

ЗАКЛУЧОК:

Правните основи на кои се повикува Комисијата на АЕК за донесување на Правилникот за решавање на спорови и негово дополнување со постоечкото позитивно право регулираат други прашања. Правилникот за решавање на спорови не е објавен во „Службен весник на РМ“ што ја доведува во прашање правната сила на Правилникот.

ПРЕПОРАКА:

Согласно измените на ЗЕК, потребно е прво да се преиспита надлежноста на Комисијата на АЕК за донесување на подзаконски акт со кој ќе изврши дополнување и разработка на законските одредби за решавање на спорови утврдени во ЗЕК. Доколку се донесе еден правилник, тој мора да биде усогласен со законските одредби. Конечно, Правилникот треба да биде објавен во „Службен весник на РМ.“

xxi. Правилник за обезбедување на транспарентност во работењето на Агенцијата за електронски комуникации и за начинот на објавување на податоците поврзани со работењето на операторите на јавни комуникациски мрежи и даватели на јавни комуникациски услуги

Правилникот за обезбедување на транспарентност во работењето на Агенцијата за електронски комуникации и за начинот на објавување на податоците поврзани со работењето на операторите на јавни комуникациски мрежи и даватели на јавни комуникациски услуги, објавен на официјалната веб страна на АЕК,⁷⁵ е донесен од страна на Комисијата на АЕК на 1.9.2008 година. Истиот е донесен согласно член 14 точка а, а во врска со членот 9 точките с, ф и бб од Законот за електронските комуникации („Службен весник на РМ“ бр.13/2005, 14/2007, 55/2007 и 98/2008).

74 Член 52 од Уставот предвидува: „ Законите и другите прописи се објавуваат пред да влезат во сила. Законите и другите прописи се објавуваат во „Службен весник на Република Македонија“ најдоцна во рок од седум дена од денот на нивното донесување. Законите влегуваат во сила најрано осмиот ден од денот на објавувањето, а по исклучок, што го утврдува Собранието, со денот на објавувањето. Законите и другите прописи не можат да имаат повратно дејство, освен по исклучок, во случаи кога тоа е поповолно за граѓаните.“

75 АЕК, Правилникот за обезбедување на транспарентност во работењето на Агенцијата за електронски комуникации и за начинот на објавување на податоците поврзани со работењето на операторите на јавни комуникациски мрежи и даватели на јавни комуникациски услуги, достапно на http://aek.mk/index.php?option=com_content&view=category&id=48&Itemid=91&lang=mk&limitstart=10, пристапено на 10 август 2013 година

Правилникот е заведен како бр.11-200/1 од 01.09.2008 година и е потпишан од Софче Јовановска, претседател на АЕК. Правилникот не е објавен во „Службен весник на Република Македонија“, туку во членот 29 од истиот е наведено дека правилникот се објавува на огласната табла на Агенцијата и веб-страницата, а влегува во сила наредниот ден од објавувањето на огласната табла.

Правилникот ги дополнува законските одредби за јавност во работењето на АЕК, Сепак проблематични се неколку прашања.

Прво, проблематичен е основот на донесување затоа што наведениот Правилник е донесен врз одредба која со измените на Законот за електронски комуникации беше изменета во 2010 година. За разлика од стариот текст,⁷⁶ членот 14 точка а денес ја предвидува надлежноста на Комисијата за донесување на Статут по претходно добиена согласност од Собранието на РМ. Еден заклучок кој следува е дека Правилникот за решавање на спорови не е усогласен со измените на ЗЕК од 2010 година.

Понатаму, членот 3 од Правилникот предвидува дека „Агенцијата своите одлуки и другите акти и податоци кои се јавно достапни, ги објавува на огласната табла на Агенцијата, или во „Службениот весник на Република Македонија“, во средствата за јавно информирање и на својата веб – страна.“ Потсетуваме дека Уставот на Република Македонија во членот 52 предвидува задолжително објавување на законите и прописите во Службен весник на Република Македонија.⁷⁷ Подзаконските акти од општ карактер мора да бидат објавени во службениот весник за истите да добијат статус на дел од правниот поредок на РМ и да произведуваат ефективно дејство. Тоа истото се однесува и на самиот Правилник за обезбедување на транспарентност во работењето на Агенцијата за електронски комуникации и за начинот на објавување на податоците поврзани со работењето на операторите на јавни комуникациски мрежи и даватели на јавни комуникациски услуги.

ЗАКЛУЧОК:

Правните основи на кои се повикува Комисијата на АЕК за донесување на Правилникот за решавање на спорови и неговото дополнување регулираат други прашања. Правилникот за обезбедување на транспарентност во работењето на Агенцијата за електронски комуникации и за начинот на објавување на податоците поврзани со работењето на операторите на јавни комуникациски мрежи и даватели на јавни комуникациски услуги не е објавен во „Службен весник на РМ“ што ја доведува во прашање правната сила на Правилникот.

ПРЕПОРАКА:

Потребно е Правилникот да биде усогласен согласно измените на ЗЕК. Конечно, Правилникот треба да биде објавен во „Службен весник на РМ.“

76 Членот 14 точка а) од ЗЕК („Службен весник на РМ“ бр.13/2005, 14/2007, 55/2007 и 98/2008) гласеше: „Комисијата ги има следните надлежности: а) донесува статут и други акти на Комисијата“.

77 Член 52 од Уставот предвидува: „ Законите и другите прописи се објавуваат пред да влезат во сила. Законите и другите прописи се објавуваат во „Службен весник на Република Македонија“ најдоцна во рок од седум дена од денот на нивното донесување. Законите влегуваат во сила најрано осмиот ден од денот на објавувањето, а по исклучок, што го утврдува Собранието, со денот на објавувањето. Законите и другите прописи не можат да имаат повратно дејство, освен по исклучок, во случаи кога тоа е поповолно за граѓаните.“

БИБЛИОГРАФИЈА

1. Устав на Република Македонија
2. Закон за авторското право и сродните права, „Службен весник на РМ“ број 115/10, 140/10 и 51/2011;
3. Закон за електронските комуникации, „Службен весник на РМ“ број 13/2005, 14/2007, 55/2007, 98/2008, 83/10, 13/12, 59/12 и 23/13;
4. Закон за радиодифузната дејност, „Службен весник на РМ“ број 100/2005, 19/2007, 8/2008, 103/2008, 152/2008, 6/10, 145/10, 97/1 и 13/2012;
5. Законот за сметководството за непрофитните организации, „Службен весник на РМ“ бр. 24 од 04.04.2003 година
6. Изборен законик (пречистен текст), „Службен весник на РМ“ број 54 од 14.4.2011 година
7. Закон за ратификација на Европската конвенција за прекугранична телевизија и Протокол за измена на Европската конвенција за прекугранична телевизија, „Службен весник на РМ“ број 18 од 21.03.2003 година

Правилници кои произлегуваат од Законот за радиодифузната дејност:

8. СРД, Деловник за работа на советот за радиодифузија на РМ, достапно на <http://srd.org.mk/images/stories/pod-zakonski-akti/Delovnik%20za%20rabotata%20na%20Sovetot%20za%20radiodifuzija%20na%20RM.pdf>, пристапено февруари 2013 година
9. СРД, Одлука за класификација на радио и на телевизиските програми, достапно на http://www.srd.org.mk/images/stories/Odluka_za_klasifikacija_na_rtv_programi.pdf, пристапено февруари 2013 година
10. СРД, Правилник за користење на средствата за репрезентација во советот за радиодифузија на РМ, достапно на http://srd.org.mk/images/stories/legislativa/Pravilnik_za_sredstvata_za_reprezentacija.pdf, пристапено март 2013 година;
11. СРД, Правилник за процедурите на финансиското и сметководственото работење на советот за радиодифузија на РМ, достапно на http://srd.org.mk/images/stories/legislativa/Pravilnik_za_finansisko_rabotenje.pdf, пристапено јуни 2012 година.
12. СРД, Коментар кон правилникот за заштита на малолетната публика од програми кои можат штетно да влијаат врз нејзиниот физички, психички и морален развој, достапно на http://srd.org.mk/images/stories/Komentari_za_Pravilnikot_za_maloletnici.pdf, пристапено февруари 2013 година
13. СРД, Упатство за правото на кратко известување за настани за кои се стекнати ексклузивни права за емитување, достапно на http://www.srd.org.mk/images/stories/Upatstvo_za_pravo_na_kratko_izvestuvanje.pdf, пристапено февруари 2013 година
14. СРД, Правилник за форматите на радио и на телевизиските програмски сервиси, достапно на http://www.srd.org.mk/images/stories/Pravilnik_za_formatite_na_rtv_programskite_servisi.pdf, пристапено февруари 2013 година
15. СРД, Правилник за примена на одредбите поврзани со заштитата и негувањето на културниот идентитет, достапно на http://www.srd.org.mk/images/stories/Pravilnik_za_neguvanje_na_kulturniot_identitet.pdf, пристапено на 02.2013 година;
16. СРД, Правилник за европски аудиовизуелни дела, достапно на http://www.srd.org.mk/images/stories/Pravilnik_za_evropski_audiovizuelni_dela.pdf

[org.mk/images/stories/Pravilnik_za_evropski_audiovizuelni_dela.pdf](http://www.srd.org.mk/images/stories/Pravilnik_za_evropski_audiovizuelni_dela.pdf), пристапено на 02.2013 година)

17. СРД, Одлука за одобрување листа на настани од големо значење за република македонија, достапно на http://www.srd.org.mk/images/stories/Odluka_za_lista_na_nastani_od_golemo_znacenje.pdf, пристапено на 02.2013 година)
18. Правилник за заштита на малолетната публика од програми што можат штетно да влијаат врз нејзиниот физички, психички и морален развој, „Службен весник на РМ“ број 21 од 22.02.2007 година
19. Правилник за техничките и организациските мерки за обезбедување тајност и заштита на обработката на личните податоци во Советот за радиодифузија на РМ, „Службен весник на РМ“ број 26 од 21.02.2012 година;
20. Правилник за техничките и организациските мерки за обезбедување тајност и заштита на обработката на личните податоци, Дирекција за заштита на личните податоци, „Службен весник на РМ“ број 38 од 18.03.2009 година

Подзаконски акти кои произлегуваат од Изборниот законик

21. Правилник за однесувањето на радиодифузерите во периодот пред изборната кампања, „Службен весник на РМ“ број 60 од 27.4.2011 година
22. Правилник за рамноправен пристап во медиумското претставување за време на изборна кампања, „Службен весник на РМ“ број 60 од 27.4.2011 година

Подзаконски акти кои произлегуваат од Законот за електронските комуникации:

23. АЕК, Статут на АЕК од 08.11.2010 и 28.03.2012 година, достапно на www.aec.mk, пристапено на 25 март 2013
24. Правилник за начинот и постапката за вршење на контрола имерење на параметрите за квалитет на јавните електронски комуникациски услуги, „Службен весник на РМ“ бр. 124 од 5.10.2012 година
25. Правилник за видот и содржината на податоците кои операторите на јавни комуникациски мрежи и/или давателите на јавни комуникациски услуги се должни да ги објават во врска со општите услови за пристап и користење, цените и тарифите и параметрите за квалитет на јавните комуникациски услуги, „Службен весник на РМ“ бр. 35 од 22.3.2011 година.
26. Правилник за изменување и дополнување на правилникот за видот и содржината на податоците кои операторите на јавни комуникациски мрежи и/или давателите на јавни комуникациски услуги се должни да ги објават во врска со општите услови за пристап и користење, цените и тарифите и параметрите за квалитет на јавните комуникациски услуги, „Службен весник на РМ“ бр. 89 од 16.7.2012 година.
27. Правилник за содржината и формата на нотификацијата, потребната документација и потврдата за регистрација, „Службен весник на РМ“ бр. 143 од 27.11.2009 година.
28. АЕК, Правилник за решавање на спорови од 01.09.2008 и 25.02.2011, достапно на: www.aek.mk, пристапено на 20 февруари 2012 година;
29. АЕК, Правилник за обезбедување на транспарентност во работењето на Агенцијата за електронски комуникации и за начинот на објавување на податоците поврзани со работењето на операторите на јавни комуникациски мрежи и даватели на јавни комуникациски услуги, достапно на www.aek.mk, пристапено на 10 август 2013 година

Подзаконски акти кои произлегуваат од Законот за авторското право и сродните права

30. ММИ, Статут на Организацијата за колективно управување на правата на произведувачи на фонограми и уметниците музички изведувачи „ММИ“ Скопје, достапно на www.mmi.mk, пристапено на 20 февруари 2013 година;
31. ЗАМП, Статут на Здружението за заштита на авторски музички дела, достапно на www.zamp.com.mk, пристапено 10 февруари 2013;
32. Правилник за надоместоците за користење на фонограми и изведби со Тарифа, Службен весник на РМ“ број 142 од 13.11.2012 година;
33. Правилник со тарифа за користење на авторски музички дела, Службен весник на РМ“ број 154 од 4.11.2011 година;

Одлуки на Уставен суд

34. Одлука Убр.74/2007 од 13.2.2008 година, „Службен весник на РМ“ број 27 од 25.02.2008 година;
35. Одлука У.бр.191/2007 од 09.01.2008 година, Службен весник на РМ“ број 8 од 17.01.2008 година;

Други акти

36. Државна изборна комисија, Допис бр.03-1107/3 од 10.07.2013 година
37. Совет за радиодифузија, Записник од 9-та седница на СРД од 13.04.2011 година

Меѓународни акти и анализи

38. ACE Electoral Knowledge Project, The ACE Encyclopedia: Media and Elections, достапно на: <http://aceproject.org/ace-en/topics/me/onePage>, пристапено на 15 август 2013 година Böttner Christian, The Protection of Minors Against Harmful Media Content in Europe, достапно на: http://www.nordicom.gu.se/common/publ_pdf/180_121-130.pdf, пристапено на 18 март 2013 година
39. Council Recommendation of 24 September 1998 on the development of the competitiveness of the European audiovisual and information services industry by promoting national frameworks aimed at achieving a comparable and effective level of protection of minors and human dignity (98/560/EC, OJ L 270, 07.10.1998 P. 48–55 (<http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31998H0560:EN:NOT>))
40. Директива 2010/13/ЕУ на Европскиот парламент и на Советот од 10.3.2010 за координација на одредени законски одредби, регулатива и административни постапки во земјите членки во врска со давањето на аудиовизуелни медиумски услуги (Директива за аудиовизуелни медиумски услуги)
41. European Audiovisual Observatory, Protection of Minors and Audiovisual Content On-Demand, IRIS Plus 2012-6, Strasbourg
42. European Commission, REPORT FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS on the application of the Council Recommendation of 24 September 1998 concerning the protection of minors and human dignity and of the Recommendation of the European Parliament and of the Council of 20 December 2006 on the protection of minors and human dignity and on the right of reply in relation to the competitiveness of the European audiovisual and online information services industry -PROTECTING CHILDREN IN THE DIGITAL WORLD-, COM(2011) 556, Brussels, 13.9.2011
43. Recommendation of the European Parliament and of the Council on the protection of

МЕДИУМИТЕ ВО МАКЕДОНСКАТА ПОДЗАКОНСКА РЕГУЛАТИВА

minors and human dignity and on the right of reply in relation to the competitiveness of the European audiovisual and online information services industry of 20 December 2006 (2006/952/EC, OJ L 378, 27.12.2006, p. 72–77 (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32006H0952:EN:NOT>))

Консултирани извори:

www.aek.mk

www.srd.org.mk

www.alterklassifizierung.de

www.apek.si

www.meku.fi

